

HALİDE EDİB ADIVAR

YOLPALAS
CİNAYETİ

SELİM İLERİ'NİN SONSÖZÜYLE

ROMAN

HALİDE EDİB ADIVAR

YOLPALAS
CİNAYETİ

ROMAN

Halide Edib Adıvar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Sinekli Bakkał, 2007

Ateřten Gömlek, 2007

Handan, 2007

Trkn Ateřle İmtihanı, 2007

Vurun Kahpeye, 2007

Son Eseri, 2008

Mor Salkımlı Ev, 2007

Tatarcık, 2009

Türkiye'de řark-Garp ve Amerikan Tesirleri, 2009

Kalp Ağrısı, 2010

Zeyno'nun Oğlu, 2010

Âkile Hanım Sokağı, 2010

Çaresaz, 2011

Sevda Sokağı Komedyası, 2011

Kerim Usta'nın Oğlu, 2012

HALİDE EDİB ADIVAR, 1882'de İstanbul'da doğdu. Üsküdar'daki Amerikan Kız Kolejinde okudu. 1908'de gazetelere yazmaya başladığı kadın haklarıyla ilgili yazılarından ötürü gericiilerin düşmanlığını kazandı. 31 Mart Ayaklanması sırasında bir süre için Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. 1909'dan sonra eğitim alanında görev alarak öğretmenlik, müfettişlik yaptı. Balkan Savaşı yıllarında hastanelerde çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanında, İzmir'in işgalini protesto mitinginde etkili bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya kaçarak Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Kendisine önce onbaşı, sonra üstçavuş rütbesi verildi. Savaşı izleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası ile siyasal görüş ayrılığına düştü. Ardından 1917'de evlendiği ikinci eşi Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrıldı. 1939'a kadar dış ülkelerde yaşadı. O yıllarda konferanslar vermek üzere Amerika'ya ve Mahatma Gandhi tarafından Hindistan'a çağrıldı. 1939'da İstanbul'a dönen Adıvar, 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü başkanı oldu, 1950'de Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçildi. 1954'te istifa ederek evine çekildi ve 1964'te öldü.

Sunuş

Halide Edib Adıvar'ın Avrupa'da (eserin sonundaki notuna göre Paris'te) bulunduğu 1936 yılında kaleme aldığı bu cinayet romanı aynı yıl Yedigün dergisinde, günler öncesinden başlayan bir ilan ve reklam kampanyasından sonra yayımlanmıştır. Hüseyin Cahit Yalçın, Reşat Nuri, Peyami Safa, Muhsin Ertuğrul gibi edebiyatçıların kadrosunda buldukları, ayrıca Halide Edib Adıvar'ın, özellikle Avrupa'da gördüğü çeşitli yerlerle ilgili, mesela "Mistral İlinde", "Şekspir'in Doğduğu Yer", "İngiliz Kadın Hapishanesinde Gördüklerim" gibi yazılar gönderdiği Yedigün dergisi, Yolpalas Cinayet'i okuyucusuna:

"Halide Edib yeni romanını, değer bilen okuyucularına Yedigün sayfalarında sunma imkânını bize vermiş bulunuyor. Türk edebiyatının bu hakikaten edib romancısı Avrupa'da yazdığı son romanının ilk müsveddelerini gönderdi. Pek yakında bu sayfalarda zevkle, bedii heyecan ürpermeleriyle okuyacaksınız. Çünkü bu roman Türk edebiyatında bir merhale olacaktır," diye ilan ediyordu. Eser, hemen ertesi yıl (1937) Muallim Ahmet Halit Kitap Evi tarafından "Realist Roman" sunuşuyla basılmıştır.

Halide Edib bu kısa romanında, bir cinayet olayını, İstanbul yüksek sosyetesinin ve dolayısıyla devrin yaşantısından bir kesitin sosyal eleştirisini yapmak için kullanır.

Halide Edib'in bu az bilinen eseri yazarının özgün dili ve üslubu korunarak ve günümüz okuru için anlaşılması güç olabilecek kelimelerin karşılıkları aynı sayfada verilerek yayıma hazırlanmıştır.

MEHMET KALPAKLI

Hâkim¹:

- Adın ne?
- Kaz Akkız.
- Evrakında Nadire yazılı.
- O hizmetçilik adım.
- Lâkabın² neden Kaz?
- Köyde kaz güderdim.
- Kaç yaşındasın?

Mücrim³ biraz düşündü. Parmakları ile hesap yaptı.

- Yirmi üç kadar olacak.
- Emin değil misin?
- Nüfus tezkerem⁴ sonradan çıktı. Asıl yaşımı göstermiyor.
- Nüfus tezkeren yaşlı mı gösteriyor?
- Hayır daha genç gösteriyor.

Adliye, aksi ispat edilinceye⁵ kadar ekseri⁶ şüphe eder. Hâkim'e bu, bir kurnazın doğru görünmek için yaptığı manevra⁷ gibi geldi. Ahali⁸ derhal kızın doğruluğuna iman etti⁹. Yüzünü iyi görebilmek için arkadaki başlar kalktı. Hâkim devam etti:

- Şoför Mükerrerem'i vurduğunu itiraf etmişsin.
- Evet, vurdum.
- Niçin vurdun?
- Anamın emmisi¹⁰ oğlu da onun için.
- Ananın bütün emmisi oğullarını vuracak mısınız?
- Onlara rastlamadım.

Bu, halka kızın anasının bütün emmi oğullarını vurmaya karar verdiği hissini verdi. Fakat mücrim başını öne eğmiş düşünüyordu. Biraz sonra Hâkim'e baktı. Yaş meselesinde gösterdiği sarahat¹¹ ve doğruluk merakını bir daha izhar etti¹². Kalınlaşan ve boğuklaşan bir sesle ilâve etti:

- Mükerrerem'le başka hesabımız vardı.
- Ne hesabı?
- Diyemem.
- Hakikati söylemezsen hakkında fena olur.
-

- Nerelisin?
- Sivrihisar'ın Alacapınar Köyü'nden.
- Babanın adı?
- Satı Çavuş.
- Ananın?
- Ümmühan.
- İstanbul'da ne iş görüyorsun?
- Çocuk dadılığı.
- Bay Sallabaş'ın evinden başka yerde hizmet ettin mi?
- Hayır.
- İlk kapın mı?
- Hayır. Bursa'da Bay Nuri'nin evinde beslemelik¹³ ettim.
- Daha evvel?
- Köyde idim.
- Bayan Sallabaş'ı da vurmuşsun. Onunla da mı hesabın vardı?
- Hayır. Kaza oldu. Boğazıma atıldı, gırtlığımı sıktı, istemeyerek elimdeki bıçak karnına saplandı.
- Nasıl ispat edersin?

Mücrim, siyah bluzunun düğmelerini süratle çözdü. Beyaz, uzun ve dik bir kadın gerdanı göründü. Üstünde küçük tırmıklar ve mor, siyah çürükler vardı.

Hâkim en sert sesiyle:

— Göğsünü kapa!

Halk, mücrimin yüzünü görmek için birbirinin üstünde; heyecan, gürültü artıyordu.

Hâkim çingırağı çaldı.

— Gürültü kesilmezse celseyi¹⁴ tatil edeceğim.

Ve gürültü bıçakla kesilmiş gibi dindi. Fakat seyircilerin en uzaktası bile mücrimin yüzünü görebilecek bir vaziyet¹⁵ almıştı. Gençti; saçlarının sarılığı ve yumuşaklığı bir kaz palazı tüyünü hatırlatıyordu. Saçları sımsıkı arkaya doğru fırçalanmış, ensede toplanmış, başında sola eğik küçük, bej bir kasket vardı. Yüzü boyasızdı, fakat duru beyazdı. İki büyücek sabit, mavi gözün üstünde gür, kara kaşları vardı. Burun küçük, dudakları renksiz, fakat muntazam. Arkasında bej bir yağmurluk. Göğüs ileriye doğru, vücudun üstü donmuş gibi hareketsiz, kalçadan aşağısı, konuşurken hafif hafif yandan yana sallanıyor. Biraz kaz yürüyüşünü hatırlatıyor.

* * *

Mahkemede kendine Kaz Akkız ismini veren Bay Murat Sallabaş'ın oğlu Bülent'in

dadısı Nadire, Şoför Mükerrem'i öldürmüş, Bayan Sallabaş'ı karnından yaralamıştı. Belki cinayetin fecaatinden¹⁶ ziyade¹⁷ halk, bu cinayete karışan isimlerin şöhretlerinden¹⁸ dolayı alâkadar olmuştu¹⁹. Hele bu cinayetin etrafında cinsî²⁰ bir dedikodu dolaşması, bu alâkayı biraz daha derinleştirmişti. Fakat davanın daha başka esrarlı cepheleri²¹ de vardı.

Serveti altı rakamdan fazla sayı ile gösterilen her adam göze batar, çene yorar. Bay Murat Sallabaş milyonerdi. Zenginlik fukaralık²² davası dünya kuruldu kurulalı güdülür. Buna, halkın aç, tok davası dediği vardır. Aç, "Tok açın hâlinden anlamaz," der. Tok, "Açlar hasetçidir²³" der. Hulâsa²⁴ aralarında bir uçurum ve daimî bir mücadele vardır. Son zamanlarda, sol taraf cereyanlarının²⁵ kuvvetlenmesi, bu davayı daha bariz²⁶ bir şekle soktu. Ve zengin adam servetini ne kadar namuskâr usullerle²⁷ kazansa yine kâr etmiyor. Mutlaka hilesine ve aharın²⁸ hakkını verdiğine dair bir şüphe uyanıyor. Hele zengin müteahhit²⁹ ise bu şüphe, kanaat hâlini alıyor. Ve eğer zengin bir de servetini teşhir eder³⁰ halk seviyesinden çok yüksek yaşarsa, kanaatin yanındaki haset, gayz³¹ ve kin hâlini alıyor. Dava esnasında³² Bay Sallabaş'ın üç otomobili olduğu bir münasebetle³³ söylenince halk arasında bir uğultu oldu. "Vay kerata vay," diyorlardı: "Han, hamam apartıman yetmiyormuş gibi, üç de otomobil ha! Bir tanesi nesine yetmiyor? Mutlak onun azılı, dişli bir dayısı olacak."

Bay Murat Sallabaş yol müteahhidi idi. Fakat umumun³⁴ "Dayı" ismini verdiği siyasî bir hamisi³⁵ yoktu. Kazancını zekâsına, emeğine ve kabiliyetine³⁶ borçlu idi. Doğrudan doğruya münakaşalara³⁷ girmiş, normal bir şekilde kazanmıştı. Gerçi kumpanyasının³⁸ amelesi³⁹ hakkında hayli dedikodu vardı. Güya kumpanyası verdiği ücretin yarısını, ameleye fahiş⁴⁰ fiyatla yemek ve içki satan lokantalardan çıkarıyormuş. Güya, bilmem hangi tünel açılırken bir işçinin belkemiği, ötekinin bacağı kırılmış, memleketlerine eli boş gönderilmişler. Bunların hepsine Bay Sallabaş mantıkî⁴¹ cevaplar verebilirdi. Fakat hacet yoktu⁴². Çünkü, bu büyük servetten yegâne⁴³ istifade eden⁴⁴ Bayan'ı, bu dedikoduların psikolojisini pek âlâ teşrih ediyordu⁴⁵:

— Biz havyar yiyor, şampanya içiyoruz, ötekiler soğan, sarmısak yiyor, nefesi kokuyor. Hep haset, işçilere güya yapılan haksızlığa gelince, o da Bolşevik⁴⁶ makulesi⁴⁷, baldırı çıplakların çıkardığı yalanlar. İkisine, bir akşam, şampanya içirsek, iki gün otomobile bindirsek derhal dillerini kedi yemişi gibi susarlar.

Fakat, her halde zavallı Bay Murat Sallabaş'ın bu kadar dile gelmesine, göze batmasına sebep olan da, yine Bayan'ıdır.

1. Yargıç.
2. Bir kimseye veya bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad.
3. Suçlu.
4. Bir ülkenin vatandaşlarına devletçe verilen, kimlikleriyle kişisel durumlarını gösteren resmî belge, kafa kâğıdı.
5. Kanıtlanıncaya.
6. Çoğu kez.
7. İsteddiği amaca ulaşmak için tuttuğu yol.
8. Halk.
9. İnandı.
10. Amcası.
11. Açıklık.
12. Gösterdi.
13. Evlatlık olarak alınan, ev işlerinde çalıştırılan kız.
14. Oturumu.
15. Tavır.
16. Yürekler acısı durumundan.
17. Çok.
18. Ünlerinden.
19. İlgilenmişti.
20. Cinsel.
21. Gizli yönleri.
22. Yoksulluk.
23. Kıskançtır.
24. Kısacası.
25. Solcu hareketlerinin.
26. Belirgin.
27. Dürüst yollarla.
28. Başkalarının.
29. Başkasıyla ilgili bir işi yapmayı üzerine alan kimse, üstenci.
30. Sergiler.
31. Öfke.
32. Sırasında.
33. Nedenle.
34. Kamunun.
35. Kayıranı.
36. Yeteneğine.
37. Eksiltmelere, ihalelere.
38. Daha çok yabancı snai, ticari ortaklık.

- 39.** İşçisi.
- 40.** Aşırı.
- 41.** Mantıklı.
- 42.** Gerekli değildi.
- 43.** Tek.
- 44.** Yararlanan.
- 45.** Açmıyordu.
- 46.** Bolşeviklik: Rusya'da XX. yüzyıl başlarında doğan ve Lenin tarafından geliştirilen devrimci hareket. Bolşevik: Bolşeviklik yanlısı olan kimse.
- 47.** Takımı.

Sacide, sabık⁴⁸ Evkaf⁴⁹ ketebesinden⁵⁰, fakir düşmüş Agâh Efendi'nin kızı idi. On yedi yaşına kadar Karagümrük'te basık tavanlı, karanlık bir evde, küçük kardeşlerine dadılık etmekle, tahta ovup çamaşır yıkamakla ömrü geçti. Belki fukaralık, belki görenek, her ne ise Agâh Efendi'nin bir sürü köhne itikatları⁵¹ vardı. Kızı bir yere yollamazdı. Ve Sacide'nin biricik emeli, bir "dansing"⁵² görmek arzusu, içinde gömülü kaldı. Çünkü, Agâh Efendi, "Herhangi bir yerde, bir kız, yabancı bir erkekle kucak kucağa oynarsa o kız, adıyla sanıyla orospudur," derdi.

Komşu kızları, bir gün onu giydirdiler, kuşattılar, babasından gizli Bebek Bahçesi'ne götürdüler. Bu gidiş Sacide'nin de Agâh Efendi'nin de mukadderatına⁵³ yeni bir istikamet verdi⁵⁴. Orada kız, Bay Murat Sallabaş'ın gözüne ilişti. İki ay sonra, Karagümrük'ten Yolpalas adını taşıyan şahane apartımana Bayan oldu.

Bu kadar sefil⁵⁵ ve güç şerait⁵⁶ içinde yetişen ve birdenbire bu kadar baş döndürücü bir hayata atılan genç bir kızın azıcık kendini etrafına göstermek istemesi pek tabîidir⁵⁷. O, evvelâ kendini ailesine göstermekle başladı. Kudretin⁵⁸ ilk tadını babasına tahakküm ettiği⁵⁹ gün tattı. Esasen⁶⁰ Agâh Efendi, yamalı pantolonu, dirseklerinin havı⁶¹ gitmiş ceketiyle beraber eski itikatlarını süprüntülüğe atmış, damadın terzisine yap[tır]ılan yeni kostümüyle⁶², yeni fikirler giymişti. Düğünden bir ay sonra Karagümrük'e ayak basmaz olmuştu. Hatta, eski günlerde, haftada birkaç defa sille tokat patakladığı Sacide'nin zelil⁶³ bir dalkavuğu oluvermişti. Fakat, ne de olsa bu yeni hayat içinde o, yabancı görünüyor, tavırları uymuyordu. Bunu Sacide, kocasından evvel sezdi. Derhal Agâh Efendi'yi şımartmamak lâzım geldiğini, kibar misafirler arasından çekilmesi elzem⁶⁴ olduğunu söyledi. Bay Sallabaş:

— Bunu ben kayınpedere söyleyemem, dedi.

— Ben söylerim. Hem peder filân lâzım değil. Sadece Agâh... Onu dairemize kâhya tayin edeceğim. Aylık veririz, burada yatar kalkar. Sen bilmezsin Muratçıgım, sonradan görmelere pek yüz vermeye, başa çıkarmaya gelmez.

Sonradan görme derken, pembe dudakları şöyle bir istihfafla⁶⁵ bükülüyor, siyah gözleri öyle bir istihkarla⁶⁶ parlıyordu ki, yedi göbek asilzade bir düşes⁶⁷ de olsa bunu daha iyi beceremezdi. Ve Agâh Efendi'ye en sarıh⁶⁸ bir lisanla Yolpalas'taki vaziyetini anlattı. Hatta, bu kâhyalığın bir "sinecure"⁶⁹ olduğunu, ona evin işlerini emniyet etmeye niyeti olmadığını, yalnız arada sırada eve dair emirler vereceğini de söyledi. Agâh

Effendi'nin bu hakarete karşı, tabii olarak duyduğu isyan, çarçabuk içinde basıldı. Yolpalas, Karagümrük'ten sonra ona, cennetin yedinci katı gibi gelmişti. Orada kalabilmek için her şeyi kabul etmeye hazırdı. Sacide, bu Kâhya Agâh rolünü babasına o kadar ciddî olarak yakıştırmıştı ki, şayet birisi ondan bahsederken "babanız" dese, o derhal tashih ederdi⁷⁰:
— Bizim Kâhya Agâh demek istiyorsunuz.

Babasından sonra, sıra kız kardeşlerine geldi. Melâhat ve Sabahat, ikisi de kardeşlerinin terzisinde giyinmeye, çaylara, danslara, sinemalara, kibar davetlerine dadanınca gözleri Karagümrük'ü görmez oldu. Esasen yeni kıyafetleri, yeni tavırları ve konuşmaları, onları Karagümrük'e pek yabancı yapmıştı. Onlar da Sacide'nin köpeğinden fazla yaltaklanarak Yolpalas'a demir atmak yolunu buldular. İçlerinden belki kardeşlerinin en amansız düşmanı idiler. İkisi de bir gün birer Bay Sallabaş bulup evlenecek, Sacide'ye kendilerini göstereceklerdi. Şimdilik piyasada Sallabaşlar mebzul⁷¹ olmadığı için fırsat beklemeye karar verdiler. Bu, aile dalkavukluğu konserine bir Sacide'nin anası iştirak etmedi⁷². Ve Sacide'nin bütün hayatında, kudret ve servetiyle ezemediği yalnız annesi oldu. O, Sacide Yolpalas'a Bayan olduğu günden beri hiç muamelesini⁷³ değiştirmemişti. Hâlâ kızı, Karagümrük'te sümüğünü çeken bir mahalle kızı farzediyordu⁷⁴. Anasına kâhya kadınlık rütbesini tevcih edeceğini⁷⁵ söyleyince kadının akli çileden çıktı⁷⁶. Sövdü, saydı, kapıyı vurdu, çıktı, gitti. Ve kadın ondan sonra, bütün ailesiyle selâmı sabahı kesti. Hatta, kocasının tekaüt maaşını⁷⁷ bile reddetti. Şükriye Hanım, Çamaşırıcı, Dikişçi Şükriye oldu. Sacide'nin kibar ahbabları yanında derhal iş buldu. Kendi ekmeğini kendi kazandı, kızına minnet etmedi⁷⁸.

Bu, esasen Karagümrük'te Sacide'ye fena not vermek için kâfi idi⁷⁹. Bir de "Bizim Sacide, hanımefendi olmuş," diye yarı merak, yarı hulûs çakmak⁸⁰ emeliyle Yolpalas'a taşınan Karagümrüklü kadınların biri, kabul edilmeyince Köprü'nün öbür tarafında Sacide düşmanlığını alabildiğine yaymaya başladılar. Her halde Bayan Sallabaş eski hayatıyla rabitasını⁸¹ [bıçak] keser gibi kesmişti.

Şişli sosyetaesi bayanları da bu azılı kıza diş geçiremediler. Nihayet Sallabaşların havyarlı, şampanyalı davetleri, yüksek poker âlemleri⁸² vardı. Ve bu davetler, değil İstanbul kibarlarını, hatta ecnebi seyyah⁸³ ve gazetecileri bile celbediyordu⁸⁴. İşte bunun için büyükbabası bilmem hangi devrin sadrazamı⁸⁵ dayısı, amcası bilmem nerenin vali eskisi olan Şişli asilzade⁸⁶ bayanları, birer birer Sacide'nin etrafına toplandılar. Yalnız kalınca Sacide'nin yeni öğrendiği Fransızca'daki yanlışlarıyla eğlenir dururlardı. Fakat yine milyoner kadının Paris'ten gelen tuvaletlerine ağızları sulanır dururdu. Yüreklerini en çok Sacide'nin Fransız "femme de chambre"⁸⁷ Etienne sızlattı. Fakat birinin kesesi onu

ayartmaya müsait⁸⁸ değildi. Rum hizmetçilerine Fransızca ad takmakla iktifa ettiler⁸⁹. “Kalyopi, Eleni” birdenbire “Celestine, Bernardine” oldu. Şişli güzeli unvanını⁹⁰ Sacide ortalıkta belireli kaybeden Bayan Güngördü, bir gün Sacide ile Park Otel’de⁹¹ çay içerlerken dedi ki:

— Geçen gün bir yerde Şükriye adlı bir dikişçi kadının sizin anneniz olduğunu iddia ettiğini söylediler. “Ne münasebet,” dedim. Fakat anladım ki, bu kadın, bu yalanı her yerde söylüyor ve bazıları da inanıyor. “Sacide’nin annesi fakir olabilir, fakat el dikişi dikmez,” dedim.

Manalı manalı bir Sacide’nin yüzüne, bir de onların masasına gelen Bay Raşit Elgun’un yüzüne bakıyordu. Bu Bay Elgun, Şişli âleminde zengin kadınların, güzel kadınların etrafında dönen bir gençti. Bayan Güngördü’ye bir aralık vurgun gibi görünmüş ve kızcağzı “beni alacak” ümidine düşmüştü. Fakat son zamanlarda hep Sacide’nin etrafında dolaşıyor, onu görmemezlikten geliyordu. İşte Bayan Güngördü, bu lâkırdıyı söylerken bir taşla iki kuş vuracağına emindi. Hem Sacide’yi küçük düşürecek, hem de Bay Elgun gibi kibar bir delikanlıya, kendine tercih ettiği⁹² kadının menşei⁹³ ve bayağılığını hatırlatacaktı.

Sacide sigarasının dumanlarını afyon içiyormuş gibi büyük bir hazla savurdu. Keyfinden gözleri süzölmüş, dudaklarında hafif bir gülümseme dolaşyordu. Birdenbire küçük başını arkaya attı, zafer narasına benzeyen bir kahkaha salıverdi.

— Doğru. Bizim Kâhya Ağa’nın karısı. Karı hasedinden geberiyor. İki senedir eve sokmuyorum.

Bay Elgun ellerini ovdu ve sırttı, yüzünün manası, “Ah bu ne lâtif orijinalite,”⁹⁴ diyor gibiydi.

Doğrusu istenirse, Sacide’nin yüksek sosyete bay ve bayanlarının ayrı ayrı sebeplerle yüreklerini yakması biraz da Etienne’ın kabahati idi. Vaktiyle Şikagolu “Domuz Kralı” diye anılan bir milyonerin karısına hizmet etmişti. Bu kadının fevkalâdeliklerini Amerika sosyetesine bile hazmedemediği için senenin sekiz ayını Paris’te geçirirdi. İşte Etienne eski madamını anlatırken Sacide’de ona benzemek emelini uyandırmıştı. Milyoner değil mi, ister Amerikalı, ister İstanbullu olsun. Esvaplarının⁹⁵ başkallığı, beklenilmeyen yerlerinde görülen çiçek, fiyonk⁹⁶ yahut tasnife⁹⁷ sığmayan bir süs, elmaslarının kübik tarzı hep “Domuz Kralı”nın karısından kopya ediliyordu. Kağıthane sırtlarında kışın kaymak için Etienne’ın ona yaptığı spor kıyafeti bir sene söylendi. O, eski madamının Amerika yerlilerinden ilham alarak⁹⁸ pantolonun yanları saçaklı, başındaki örgü başlık rengârenk ve süslü tüylerle çevrilmiş esvabının içinde Sacide bir âfet⁹⁹ olmuştu. Madam yüzermiş... Sacide Boğaziçi’ni Rumelihisarı’ndan Anadoluhisarı’na, iki defa yüzdü. Madam çok dans

edermiş... Sacide kadar uzun dans eden kadın, değil İstanbul'da, bütün Türkiye'de yoktu. Kadın otomobil kullanır ve inadına şehirde fazla [hızlı] sürermiş. Sacide otomobil kullanırken ahali çil yavrusu gibi dağılır, yaya kaldırımlarında birbirinin üstüne yığılır, "Şerrine lanet"¹⁰⁰ yahut "Başımız gözümüz Allah'a emanet," der geçerlerdi.

Bütün bunlar Sacide'ye yaraşıyordu. Geyik yavrusu gibi çekik, siyah gözleri, yuvarlak, küçük bir yüzü, düzgün, esmer bir teni vardı. Pudrası bu esmerliği koyulaştırır, dudakları turuncuya boyanır; vücudu çevik ve kuvvetlidir. On Amerika milyoneri kadının fantezilerine "bana mı" demeyecek kadar dayanıklıdır. Bundan başka da, hakikat kendine mahsus bir orijinalitesi vardır. Onun sonradan görmüslüğü bambaşka bir şekilde kendini gösterir.

Nazarı dikkati celbetmek¹⁰¹ için, İngilizcesini Londra'da, Fransızcasını Paris'te, Almancasını Berlin'de öğrenmiş kadınların, elden düşme bir kopyası olmaya ihtiyacı yoktur. O, ne Shakespeare'den, ne Goethe'den, ne de Hugo'dan bahseder. Fakat, gündelik hayata dair mülâhazaları¹⁰² tuzlu biberlidir. Şunu da ilâve etmek lâzımdır ki, onun hakikat takdirkârları¹⁰³ arasında âşıkı olduğuna, dedikoduları yapanlar da inanmaz.

Gerçi teklifsizdir, erkeklerle senli benli konuşur, kimisinin elini okşar, kimisinin arkasına vurur ve iki defa da en yakınlarına gülerken insanın içini karıştıran bir hoşlukla yanaklarında peyda olan çukurları öptürmüştür. Fakat işte o kadar.

48. Eski.
49. Vakıflar.
50. Kâtiplerinden.
51. Çağdışı inançları.
52. (İng. dancing) Dans etmek için gidilen, halka açık yer.
53. Yazgısına.
54. Yön verdi.
55. Yoksul.
56. Şartlar.
57. Çok doğaldır.
58. Gücün.
59. Sözünün geçtiği.
60. Aslında.
61. Kadife, çuha, yün vb. kumaşların yüzeyindeki ince tüy.
62. Ceket, pantolon ve bazan da yelekten oluşan erkek takım giysisi.
63. Hor görülen, aşağılanan.
64. Vazgeçilmez.

65. Küçümsemeye.
66. Hor görmeyle.
67. Dükün karısı (Dük: [Fr. duc] Bazı devletlerde prensten sonra gelen en yüksek soyluluk unvanı).
68. Açık.
69. (Fr.) İşi az parası çok iş.
70. Düzeltirdi.
71. Çok.
72. Katılmadı.
73. Davranışını.
74. Varsayıyordu.
75. Vereceğini.
76. Burada: "Akli başından gitti, çileden çıktı" anlamında kullanılmıştır.
77. Emekli aylığını.
78. Boyun eğmedi.
79. Yeterliydi.
80. Dalkavukluk etmek.
81. İlişisini.
82. Eğlenceleri.
83. Yabancı turist.
84. Çekiyordu.
85. Osmanlı İmparatorluğu'nda Başbakan.
86. Soylu.
87. Oda hizmetçisi.
88. Elverişli.
89. Yetindiler.
90. Bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, san.
91. Park Otel: 19. yüzyıl sonunda İtalyan sefiri Baron Blanc tarafından konak olarak yaptırıldı. İstanbul'un sosya-kültürel yaşamında seçkin bir yeri olan bina, 1911'de bir yangında kül oldu. Burada Sadrazam Tevfik Paşa ailesi bir otel yaptırdı. Atatürk, Yahya Kemal gibi önemli şahsiyetlerin uğrak yeri olan Park Otel 1979 yılına dek canlılığını korudu.
92. Yeğlediği.
93. Kökenini.
94. (Fr. originalité) Alışlagelenden değişik.
95. Giysilerinin.
96. Kelebek biçiminde bağlanmış kurdele, vb.
97. Sınıflamalara.
98. Esinlenerek.
99. Güzelliği ile insanı şaşkına çeviren, aklını başından alan kadın.
100. Kötü bir kimse ile uğraşmak istenilmediğini veya kaçınıldığını anlatır.
101. Dikkati çekmek.

102. Düşünceleri.

103. Beğenenleri.

O gece eğlenti, sabahın dördüne kadar sürdü. Altı erkekten beşi milyoner yahut öyle tanınmış yeni zengin. Beşi de fraklı¹⁰⁴, ikisi monokllu¹⁰⁵, hepsi karınlı ve çifte gerdanlı. Şişli bayanlarının cep köpeği nev'inden¹⁰⁶ "r"leri Fransız gibi söyler, peltek ve jigolo¹⁰⁷ makulesi¹⁰⁸ gençlerden biri yok. Bir tek genç, Sallabaş'ın Paris'te hukuk doktorası yapan yeğeni Rıfki. Tek fraksız ve bekâr olan erkek de o. Bu tahsil, Sallabaş'a hayli tuzluya oturmuştu. Fakat neticesinden hiç memnun değildi. Gelir gelmez "kapitalist" derken gözü dönüyor, kendinin "komünist" olduğunu söylüyordu. Bunu yola getirebilecek bir tek çare, Yolpalas muhitinin¹⁰⁹ sıcak ve zevkli muhiti. Karı koca onu Yolpalas'ta yaşatmaya karar verdiler. Rıfki tecrübe kabilinden¹¹⁰ bir ay için gelmeyi kabul etti. Sacide onun sivri fikirlerini bir haftada tashih etmeyi¹¹¹ kocasına vaat etti¹¹².

Kadınların bir teki erkeksiz, Bayan Güngördü. Otuzu geçkin, lisan aşına¹¹³ bir sosyete kızı.

Elektrik, tavanın kenarındaki kapalı pervazlardan¹¹⁴ gizli ışık veriyor. Sofrada örtü filân yok. Son moda parlak, mücella¹¹⁵ satih¹¹⁶ üstünde billur bardaklar, gümüşler parıl parıl yanıyor. Kırmızı güller arasında şamdanlar. Etienette Sacide'ye Misis Simpson'un¹¹⁷ bile bundan daha kibar bir ziyafet veremeyeceğini temin etti¹¹⁸.

Sacide sırtı kuyruksokumuna kadar açık, önü çenesinin altına kadar kapalı, siyah, ipek kadife, eteği uzunca bir akşam tuvaleti giyiyordu. Tam kuyruksokumunun üstünde firuze¹¹⁹ renginde taftadan¹²⁰ muazzam bir fiyonk vardı. İki çıplak kolunda, kendi rivayetine¹²¹ göre, Tutankhamon¹²² mezarlarında bulunmuş, Sallabaş tarafından bilmem kaç bin liraya alınmış, birer bilezik sarılı. İki uzun yılan, vücutları altından, güya asırlarca toprakta kalmaktan kararmış. Alacaları yeşil, mavi, firuze ve kırmızı lâl¹²³ ile mercan kakması¹²⁴ başları kadının pazılarını ısırır gibi, kuyrukları ince bileklerine sarılı. Saçları küçük başına geçen bir kasket gibi yapıştırılmış, dar alnında ince bir kâkül¹²⁵, siyah gözleri sürmeleri içinde bir kat daha büyümüş. Teni daha mübalâğa¹²⁶ ile esmerlettirilmiş, dudakları ve tırnakları turuncu.

Bu kâkül ve kuyruk kadınlara: "Karı ne yapacağını şaşırıldı, kendini maymun yavrusuna benzetti," dedirtti. Erkekler, "Muhteşem bir cennet kuşuna" veyahut "Tutankhamon mezarlarından kalkmış eski bir Mısır melikesine" benzettiler. Filhakika¹²⁷, Sacide'de o akşam, birincisinin sevim[liliğ]i ve tuhaflığı, ikincisinin esrarı vardı.

Bayan Güngördü:

— Tutankhamon mezarlarından çıkan bir bileziği takmak talihine meydan okumaktır, Sacideciğim.

Bayan Sungur (Alman mektebi mezunu bir genç kadın):

— Burada hazır bulunan baylardan biri yarın sabah Sacide'yi kalbinden vuracak... Bu orijinal lâfi söylerken gözlerini Sacide'den alamayan monokllu kocasına baktı.

Bayan Bilgan (Dame de Sion¹²⁸ mezunu):

— Oh là là...

Bunu söylerken Bay Bilgan'ın yüzüne, "Bak Alman mektebinden çıkanlar nasıl patavatsız olur," der gibi baktı.

Bayan Bozkurt (Kolej mezunu):

— Bu batıl itikatlardan¹²⁹ ne zaman kurtulacağız?

Kolejlilerin Şişli sosyetesinde pek itibarları¹³⁰ yoktu. Ukalâ¹³¹ tanınmışlardı. Kadınlar bir ağızdan:

— Sen de Protestan papazı¹³² gibi her şeyi ne kadar ciddî tutuyorsun.

Sacide başını arkaya attı, zafer narasına benzeyen kahkahalarından birini salıverdi. Etrafında kabaran his ve fikir dalgaları ister haset, ister aşk, ister kin rüzgârıyla kabarsın; yeter ki mihrakı¹³³ Sacide olsun! Fakat "Talihe meydan okuma" lâfi berrak ve şen dimağında bir tortu gibi kaldı.

Bay Bozkurt monoklunu taktı, Sacide'nin taze kollarını tetkik etti, yutkunarak ve gülerek dedi ki:

— Bizim Sallabaş'ın son münakaşada kaybetmesine galiba sizin bu yılan bilezikler sebep oldu.

Ve o an Sacide etrafında bir uğursuzluk havası estiğini hissetti. Yanakları al al kocasına ateş püsküren gözlerle baktı. Zavallı adam henüz bunu Sacide'ye söylememiştir. Bu dargın gözlerin karşısında eriyerek ve kekeleyerek dedi ki:

— Sen üzülmeysin diye söylemedim. (Misafirlere dönerek) Kazanırsam Sacide'ye zümrüt bir gerdanlık vaat ettimdi de...

— Niçin kaybettin, Murat?

— En son teklifimden aşağı kimsenin teklif yapabileceğine ihtimal vermedim¹³⁴.

Esasen münakaşa saçma. En ucuz yapan, her vakit en iyi yapan değil. Çünkü, fazla ucuz olunca insan ya fena malzeme kullanır veyahut da ameleden kesmeye mecbur olur.

Bayanların en ihtiyarı başını salladı:

— Bizim zamanımızda beylik yollar angarya¹³⁵ ile yapılırdı. Bu gündelik de yeni çıktı. Sacide'nin gözleri hâlâ ateşli...

— Hem de ne gündelik... Kırk beş kuruş...

— Siz kırk beş kuruşun iştira kuvvetini¹³⁶ biliyor musunuz?

— Nasıl bilmem. Biz Karagümrük'te beş boğaz, bazen bir hafta kırk beş kuruş bulup yiyemezdik.

— Daha iyi ya... Fukaranın hâlinden anlarsınız, acırsınız.

— Acımam ki! (Biraz kelimenin manasını düşünür gibi sustu, sonra bu küstah gence bir ders vermek istedi.) Bu asırda acımak kelimesini medenî¹³⁷ milletlerin kullanmadığını işitmediniz mi? Bir de Paris'te tahsil ettiniz¹³⁸.

Yeğeniyle karısı arasında münakaşanın¹³⁹ sarpa sardığını hisseden Sallabaş:

— Sen müteahhit olsan ne yapardın karıcığım?

— Evvelâ gündelik meselesini hallederdim. Sizin işçi, köylü değil mi? Tarlasında çalışırsa kaç para alıyor? Hiç, değil mi? O halde işçiye günde bir somun, bir soğan, yağmurda sığınmaları için bir kulübe; sonra da tepe tepe kullanırdım.

— Çoluğu çocuğu ne yesin?

— Mutlaka para vermek istiyorsan eline haftada elli kuruş verirsin.

Bay Bozkurt:

— Sizde ne yaman iş kafası var. Fakat kaza olur, amele sakat olursa ne yaparsınız?

— Hiçbir şey. Herif köyünde eşekten, ağaçtan düşüp bacağı, kolu kırılırsa kim

tazminat veriyor? Harplerden¹⁴⁰ binlerce kolsuz bacaksız dönüyor, onlara da mı tazminat? Öyle olsa, bir kadının sırtında kürkü, altında otomobili olmaz.

Rıfkı:

— Olmazsa ne olur sanki?

— Ne mi olur? Siz hangi Paris'te tahsil ettiniz? Dünya zenginsiz olmaz. Size sorarım, zengini olmayan yerde medeniyet olur mu?

— Medeniyet servetin iyi teviz...

— Susun. Kitaptan ezberleme lâf istemem. Bir memleketin ne kadar milyoneri çok olursa o kadar medenî sayılır. Bakın Amerika'ya Ford¹⁴¹ olmasa...

Kolejli bayan müstehzi:

— Aman Fordi...¹⁴²

Sacide havlusunu fırlatmış masadan kalkmıştı. Misafirler de hep şimdi ayakta. Elleri kalçasında Marlene Dietrich¹⁴³ usulü yarı belinden aşağısı gidip geliyor, arkasındaki mavi fiyonk hakikî bir kuyruk gibi sallanıyor. Rıfkı ile karşı karşıya çekişiyorlar. Sallabaş sıkılıyor, fakat misafirler maç seyrederek gibi memnun. Erkekler Sacide'yi, kadınlar Rıfkı'yı tutuyor. Nasıl tutmasınlar, altı senedir Şişli'de bir firavun¹⁴⁴ gibi erkeklere hâkim olan bu şımarık kariya ilk defa kafa tutan erkek o.

— Bari yeniden esaret¹⁴⁵ ihdas edin¹⁴⁶, yenge... O vakit herkes bedava çalışır.

— Bana kalsa hacet yok¹⁴⁷. Fakat aşağı tabakaya yüz verilmekte devam edilirse o da olacak. Herkes kendi sınıfında kalmalı.

— Hindistan'daki gibi "kast"¹⁴⁸ tesis etseniz¹⁴⁹ nasıl olur?

— Eğleniyor musun, Küçük Bey? Biraz etrafına bakarsan birkaç gün sonra bana hak verirsin. Herkes benim gibi hareket etse fakara şımarmaz. Ben Murat'ın bir kâtibini kovdurdum. Çünkü bir gün pahalı bir barda, arkasında smokinle¹⁵⁰ gördüm. Murat'ın daktilosunu kovdum, çünkü tırnaklarını turuncuya boyuyordu. Eğer ben bir gün kısmet olur da saylav¹⁵¹ olursam ilk işim her sınıfa göre bir giyiniş, bir üniforma teklif etmek olacak. Yalnız milyonerler müstesna¹⁵².

— Öyle ya fakara, adamakıllı giyinir, yerse siz elmas takamazsınız, kapitalist, işçiden çalamaz.

— İşçiden çalınan para ile tahsil eden adam da hırsızdır. (Rol yapıyor gibi bir vaziyet aldı, misafirlere döndü. Ve birdenbire fukaralık, zenginlik davası bir trajedi¹⁵³, bir dram hâline geldi.) Kitaplarda gördüğünüz her şeyi tatbik¹⁵⁴ kalkarsanız siz de görürsünüz...

Sacide, şimdi vaktiyle gördüğü Rus ihtilâlini¹⁵⁵ tasvir eden¹⁵⁶ bir film canlandırıyor. Zengin kadınların kulaklarından küpeleri, arkalarından kürkleri çekilip alınıyor.

Bayan Sungur, Bayan Bilgan'a, "Demedim mi, yarın bu yeğen mutlak Sacide'yi öldürür" diyor, Bayan Bilgan bidüziye¹⁵⁷ "Oh là là"lar saliveriyor. İhtiyar kadın "Aman şimdi bayılacağım, Sacideciğim, Sarah Bernhardt¹⁵⁸ da olsa bu kadar insanın tüylerini ürpertir" diyordu.

İhtiyar bayanın bu sözü biraz ortalığın sinirlerini gevşetti. Sacide, "Kahveleri salonda içelim" diye kapıya doğru ilerledi. Fakat o akşam sükûn¹⁵⁹ mukadder değildi¹⁶⁰. Kapıyı açınca arkasında şoför Mükerrerem'i ayakta buldu. Elinde kasketi dimdik duruyordu. Bu, Sacide'nin biraz yatışan hiddetini bir daha ayaklandırdı.

104. (Fr. frac < İng. frock) Resmî törenlerde giyilen uzun etekli, eteğinin arkası beline kadar yırtmaçlı, siyah, resmî erkek ceketi ve takımı.

105. (Fr. monocle) Kaş kemerinin altına sıkıştırılarak kullanılan gözlük camı.

106. Türünden.

107. (Fr. gigolo) Geçimi yaşlı ve zengin bir kadın tarafından sağlanan genç erkek sevgili.

108. Takımından.

109. Çevresinin.

110. Deneme açısından.

- 111.** Düzeltmeyi.
- 112.** Söz verdi.
- 113.** Dil bilen.
- 114.** Kapı, pencere gibi yerlerin kenarlarına geçirilen ensiz parça.
- 115.** Parlatılmış.
- 116.** Yüzey.
- 117.** SIMPSON (Wallis Wolly, kızlık adı Warfield), Windsor düşesi. Galler Prensi XVIII. Edward, kocasından yeni ayrılan Misis Simpson'la evlenme kararını açıklayınca büyük tepki aldı ama onunla evlenebilmek için tahtından feragat etti.
- 118.** Garanti etti.
- 119.** Küpe ve yüzük taşı gibi bezek işlerinde kullanılan, mavi renkli, saydam olmayan hidratlı doğal alüminyum ve fosfattan oluşan değerli bir mineral.
- 120.** Bir tür sert ipekli kumaş.
- 121.** Anlatışına.
- 122.** Tutankhamon: Amarna ailesinden Mısırlı prens. XVIII. Sülale firavunu. Amon dinine resmen dönüldüğünü doğrulayan ve tek rahipler sınıfına dinî güçlerini tekrar kazandıran ferman onun zamanında çıktı. Mezarında bulunan değerli eşya Kahire Müzesi'ndedir.
- 123.** Parlak kırmızı renkte, billurlaşmış, saydam bir alüminyum oksidi olan değerli bir taş.
- 124.** Üzerinde açılan yuvalara gümüş, sedef ve benzeri süs maddeleri oturtularak yapılan iş.
- 125.** Alın üzerine düşen kısa kesilmiş saç, perçem.
- 126.** Abartı.
- 127.** Doğrusu.
- 128.** Notre Dame de Sion, Pangaltı'da rahibelerin idaresinde Fransız kız lisesidir.
- 129.** Boş inançlardan.
- 130.** Saygınlıkları.
- 131.** Bilgiçlik taslayan.
- 132.** Hıristiyanlıkta reform hareketi sonucu doğan mezhep (Anglikan, Lutherci, Calvinci gibi türlü kolları içine alan, Papa'nın dinî başkanlığını ve Katolik kurallarını tanımayan kilise birliğine mensup din adamı).
- 133.** Odağı.
- 134.** Hiç düşünmedim.
- 135.** (Yun.) Bir kimseye veya bir topluluğa zorla, ücret vermeden yaptırılan iş.
- 136.** Satın alma gücünü.
- 137.** Uygar.
- 138.** Eğitim gördünüz.
- 139.** Tartışmanın.
- 140.** Savaşlardan.
- 141.** FORD, Amerikalı sanayici aile. Henry Ford [Greenfield, Michigan 1863 - Dearborn 1947], Amerikan otomobil sanayiinin öncüsü oldu.
- 142.** HUXLEY, Aldous'un Güzel Yeni Dünya romanında herkes "Aman Allah" yerine "Aman Ford" diye yemin eder. Genç kadın onu hatırlamıştı. (Yazarın notu)
- 143.** DIETRICH (Maria Magdalena von Losch), Marlene denir. Alman asıllı sinema yıldızı [1902 -1992]. 1937'de Amerikan uyruğuna geçti. Mavi Melek (Der blaue Engel, 1930) filmiyle tanındı. Film oyunculuğunun yanı sıra müzikhol şarkıcılığı da

yaptı.

144. Eski Mısır hükümdarlarına verilen unvan. Mecazi olarak: Kibirli, suratsız ve kötü yürekli kimse.

145. Kölelik.

146. Kurun.

147. Gerek yok.

148. (Fr. caste [Portekizceden]) Ayrıcalıklar bakımından yukardan aşağıya doğru kesin ölçülerle sınırlanmış bulunan, en koyu biçimiyle Hindistan'da görülen toplumsal sınıfların her biri.

149. Oluştursanız.

150. Gece ziyafetlerinde, galalarda ve gece eğlencelerinde erkeklerin giydikleri, önü açık, ceketi daha çok atlas yakalı takım giysi.

151. (Dil inkılâbının ilk yıllarında) Milletvekili.

152. Hariç, dışında.

153. (Fr. tragedie) Konusunu efsanelerden veya tarihi olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan bir tür tiyatro eseri, ağılatı.

154. Uygulamaya.

155. Rus devrimini.

156. Ayrıntılarıyla anlatan.

157. Durmadan, ardı arkası kesilmeden.

158. BERNHARDT (Henriette Rosine Bernhardt, Sarah da denir), Fransız kadın tiyatro oyuncusu [Paris 1884 - ay. y. 1923].

159. Huzur, rahat.

160. Burada: olanaksızdı.

Elinde kasketi, arkasında şoför üniforması, ayakta duran adam, kadınların derhal nazarı dikkatini celbetti. Çene kemikleri Sinyor Mussolini¹⁶¹ kadar kudretli, çelik gibi kavi¹⁶² uzun ve yakışıklı bir erkekti. Bir cins yarış atı, adî yük beygirlerini ne kadar gölgede bırakırsa o da oradaki fraklı, monokllu, çeneli ve karınlı erkekleri o kadar gölgede bırakmıştı. Bununla beraber, hiç de sevimli bir adam değildi. Rengi ne olduğu belli olmayan açık renk gözleri doğrudan doğruya kimsenin gözüne bakamıyor, bundan dolayı insana hiç itimat¹⁶³ hissi vermiyor. Yanağında bir yara izi var.

Alman mektebi mezunu bayan içinden “Ne kadar Göring’in¹⁶⁴ resmine benziyor,” dedi. Kolejli onu Amerika’ nın çığırtağan gazetelerinde, isterik¹⁶⁵ kadınların merakını celbetmek için neşredilen¹⁶⁶, numaralanmış halk düşmanlarından birinin resmine benzetti. Dame de Sion mezunu vaktiyle okuduğu bir romanı düşünüyordu. Onda asil bir adam şoför kıyafetine girmiş, sevdiği milyoner bir kızla bir aşk macerası geçirmişti. Bayan Güngör “Etienette bizim kaz kafalı Sacide’ye mutlak¹⁶⁷ milyoner kadınların şoförlere âşık olduğunu söylemiş olacak. Bu mutlak Sacide’nin âşığıdır. Acaba bunu nasıl tahkik etmeli?” diyordu. Bu aralık Sacide’nin sesi sert, şoföre diyordu ki:

— Sen burada ne arıyorsun?

— Bana ihtiyacımız yoksa izin istiyorum; Beyoğlu’na gideceğim.

— Bunu kâhyaya söyleyip bildireydin. Misafir varken böyle sellemeh-üs-selâm¹⁶⁸ buraya çıkmak da yeni mi çıktı?

Şoförün ağzı biraz çarpıldı, açık bir istihza¹⁶⁹ ile:

— Kâhya şampanyayı kaçırdı, sızdı...

— Öyle ise Beyoğlu’na gitmeyebilirdin. Bir daha seni misafir varken burada görmeyeyim, yoksa...

— Gidebilirsin oğlum, sana ihtiyacımız yok...

(Bu, hâdise¹⁷⁰ çıkmasından korkan Sallabaş tarafından.)

— Kim demiş? (Bu, Sacide’den.)

— Belki bir şey lâzım olur. Ha, iyi aklıma geldi. Sen hemen Beyoğlu’na git, bize bir cazbant¹⁷¹ bul getir. Saksofonlu olacak.

— Saksofonsuz cazbant olmaz.

İkinci parmağını başına götürmüş selâm vermiş. Sacide’nin cevabını beklemeden gitmişti.

Salonda Sacide’nin şoförü bir hayli münakaşa edildi. Tavrını erkekler biraz küstah

bulmuştu. Sallabaş diyordu ki:

— Öyle görünür ama değildir. Bir miralay¹⁷² oğludur. Haşarılık etmiş, babası reddetmiş, o da şoför olmuş. Her halde İstanbul'da o ayarda şoför olduğunu zannetmem. Ne dersin Sacide?

— Öyle olmasa tutar mıyım? Fakat yine ben onun terbiyesini bir iyi vereceğim, bu hâli devam ederse kovacağım.

Şoför lâkırdısından sonra biraz ortalığı sükût kapladı. Kimse söyleyecek bir şey bulamadı. Sacide belli olacak kadar sinirli ve dalgındı. Nihayet ihtiyar bayan söz olsun diye dedi ki:

— Çoktan Bülent'i gördüğümüz yok. Cici oğlan ne yapıyor?

Sacide çingırağı çaldı. Etienette geldi.

— Dadiya söyle, Bülent'e siyah kadifelerini giydirdin, aşağı indirdin. (Misafirlere) Ona bir küçük lord¹⁷³ esvabı yaptırdım, görerseniz ne şeker oldu.

Bir çeyrek sonra Etienette ellerini ovarak yine geldi.

— Çocuk nerede?

Etienette, dadının çocuğu indirmek istemediğini, çocuğun henüz uyduğunu ve biraz harareti¹⁷⁴ olduğunu söyledi. Sacide'nin gözleri ve dudakları kısıldı.

Sallabaş, Bay Bilgan'a diyordu ki:

— Bu dadı Allah'ın bir lütfü¹⁷⁵, onun sayesinde oğlanın âdeta canı kurtuldu, İngiliz dadı yanında halt etsin. Kadın saat gibi. Oğlan anasından fazla ona düşkün...

Sacide Etienette'e diyordu ki:

— O kariya söyle, on dakika müsaade, ya çocuğu giydirir, indirir yahut bohçasını toplar, bu akşam çıkar gider. Dünyada dadı kalmadı zannetmesin...

— Bien, Madam...¹⁷⁶

Belki dadı tarafından ikinci bir reddin¹⁷⁷ önünü almak için Sallabaş da derhal salondan çıktı. On iki dakika sonra dadı çocukla salona girdi.

Çocuk biraz topallıyordu. Buna rağmen büyük beyaz yakanın çerçevelediği yumuşak, sarı kıvrıkcıkları, belki uyku sersemliğinden, belki de harareten, al al olan yanakları ve süzgün elâ gözleriyle pek sevimliydi. Bütün ölçülerini sinemadan alan misafirler onu, uzun siyah kadife pantolonuyla derhal "Küçük Lord" rolünde çıkan bir çocuk sinema yıldızına benzettiler. Çocuktan fazla dadının huzuru¹⁷⁸ kendini hissettirdi. Kadınların içini rahatsız, erkeklerin gönlünü, gözünü hoş etti.

Erkeklerin zihni istemeyerek onu salondaki boyalı, süslü kadınlarla mukayese etti¹⁷⁹. Sağlam, sıhhatli ve basit. Yakası çenesine kadar ilikli, kolları uzun siyah bir entari giyiyor, önünde beyaz bir önlük var. Sunî¹⁸⁰ olmayan güzel bir sarışın. En ziyade¹⁸¹ vakarı¹⁸² ve

sükûnu göze çarpıyor. Bir saat evvel şoförün koşu atına benzeyen mevcudiyeti¹⁸³ erkekleri birer angarya beygirine benzetmişti..

Şimdi bu tabii¹⁸⁴ kadının huzuru, oradaki bayanları, canlı bir kadının önünde titreyerek, zemberek¹⁸⁵ üstünde dönen, hasta bir sanatkârın yarattığı, bir sürü moda kuklasına benzetmişti.

Sacide, hemen çocuğun önünde diz çöktü, kollarını çocuğun boynuna sardı, "Yavrum, güzelim..." ve bunları söylerken ne kadar maharetle¹⁸⁶ bir ana şefkati temsil ettiğini düşünüyordu. Bütün kadınlar Bülent'in etrafını aldı ve kocalarını da sürüklediler.

— Vay cicim, tosunum, şekerim...

Kimi çantasını, kimi saatini, kimi de monoklunu sallayarak çocuğu celbe¹⁸⁷ çalışıyor. Fakat çocuk biraz sersem, biraz yadırgamış, gözleri, kapı önünde donmuş gibi duran dadısını arıyor. Bütün bu gürültü esnasında Rıfki yerinden fırlamış dadiya koşmuş, hararetle onun elini sıkıyor.

— Vay, sen burada ne arıyorsun, Akkız?

— Bülent'in dadısıyım.

— Nuri bana İstanbul'da bir yere dadı olduğunu yazdı, ama dayımın yanında olduğunu bilmiyordum. Eh, daha nasılsın bakayım?

— Dadımı isterim booo, dadımı isterim ohoooo...

Bülent avazı çıktığı kadar bağırarak ağlıyor, etrafı, onu susturmaktan âciz¹⁸⁸. Dadı telâşsız tavırla geldi, çocuğu kucağına aldı. Yine telâşsız sesiyle:

— Çocuğun harareti var, müsaade ederseniz götüreyim, dedi.

Bülent'le dadı salondan çıkınca Sacide elleri yine kalçalarında, yine Marlene Dietrich gibi sallanarak Rıfki'nin önüne dikildi.

— Dadiyla ne çabuk ahbap oldunuz?

— Nuri'nin evinden tanırım, burada olduğunu bilmiyordum.

— Orada hizmetçinin eli mi sıkılırdı?

— Nuri'nin evinde sınıf farkı güdülmez, Refika, kıza kardeş gibi bakardı. Hem okumuş, yazmış, hepiniz kadar terbiyeli bir kızdır.

— Orası iyi ama benim evimde hizmetçi eli sıkılmaz. Hem zannetmem ki Paris'te de...

— Şu Paris'i misal¹⁸⁹ getirmekten vazgeçiniz yenge, orada kahve garsonlarının bile eli sıkılır.

— Cazbant geldi...

Şoför, kapının önünde, kasketi elinde bekliyor.

Biraz sonra saksofon Yolpalas'ı inletiyor, beş erkek, beş kadın birbirine sarılmış dönüyordu. Yalnız ihtiyar bayanla Rıfki salonda kalmışlardı. İhtiyar bayan bir aralık dışarıya çıktı. Döndüğü vakit Rıfki'ya dedi ki:

— Çocuk hâlâ yukarıda ağlıyor. Sacide bu akşam münasebetsizlik etti. Bu saatte el

kadar yavruyu yatağından kaldırmak sanki marifet mi?

Rıfki acı bir sesle cevap verdi:

— Çocuk da bu bayanlar için bilezik gibi, otomobil gibi zenginlik göstermeliği...

161. MUSSOLINI (Benito), İtalyan devlet adamı [Dovia di Predappio, Romagna 1883 - Guilino di Mezzegra, Como 1945].

162. Güçlü.

163. Güven.

164. GÖRING veya GOERING (Hermann), Alman Reich Mareşali [Rosenheim 1893 - Nürnberg 1946].

165. (Fr. hystéricque) İsteriye tutulmuş olan (İsteri: [Fr. Hystérie < Yun. tıp] Duyu bozuklukları, türlü ruh karışıklıkları, çrpınma, kasılmalar ve bazen inlemelerle kendini gösteren bir sinir bozukluğu).

166. Yayımlanan.

167. Kesin olarak.

168. Uluorta.

169. İnce alay, hafifseme.

170. Olay.

171. (İng. Jazz-band) Caz müziği çalan orkestra.

172. Albay.

173. (İng. lord) İngiltere’de babadan oğula veya ailenin ilk erkek kişisine geçen veya kral tarafından bağışlanan soyluluk unvanı.

174. Ateşi.

175. Önem verilen, sayılan birinden gelen iyilik, yardım.

176. Pekâlâ, Hanımefendi.

177. Geri çevirmenin.

178. Bulunuşu.

179. Kıyasladı.

180. Yapay.

181. Çok.

182. Ağır başlılığı.

183. Varlığı.

184. Doğal.

185. Saatlerin çeşitli parçalarını harekete geçiren yay.

186. Uсталıkla, beceriyle.

187. Kendine çekmeye.

188. Yetersiz.

189. Örnek.

— Alo, alo, orası Şişli Komiserliği mi? Ben, Bay Sallabaş'ın kayınpederi Agâh. Burada cinayet oldu. Şoförü öldürdüler, kızımı yaraladılar...

— Bir şeye el sürmeyiniz, geliyorum.

Şişli Serkomiseri'nin¹⁹⁰ raporunun hulâsası¹⁹¹:

Maktul¹⁹² diz çökerken arkasından, omuz başından, küreklerinin ortasından vurulmuş ve derhal ölmüş. Kullanılan silâh, keskin bir Japon hançeri. Masanın üstünde daima duran bir biblo. Bayan ağırca yaralı. Doktorlar ifadesinin alınmasına müsaade etmemişler.

Cinayet olan odaya ilk giren, Bayan'ın Fransız hizmetçisi Etienne'ın ifadesi¹⁹³: "Madam her sabah hizmetçileri kabul eder, emir verir. Ben hemen her vakit hazır bulunurum. Çünkü, manikür yaparım. Bu sabah şoför geldiği zaman Madam mendil istedi, odadan çıktım. Bir çeyrek sonra Madam'ın haykırdığını duydum. Koştum. Şoför yerde yatıyor, Madam, dadı Nadire ile boğuşuyordu. İmdat diye bağırmaya başladım, ev halkı yetişti, Madam'ı kızın elinden almaya çalıştılar, o aralık ben bayılmışım, ne oldu bilmiyorum."

Kadının Türkçesi çetrefil¹⁹⁴ olduğu için Bay Sallabaş'ın yeğeni Rıfki tercümanlık yapmıştı. Rıfki'nin isminin altı çizili. Katilin müdafaasını¹⁹⁵ deruhte etmiş¹⁹⁶. Bay Sallabaş katil¹⁹⁷ esnasında¹⁹⁸ evde yokmuş. Bürosuna telefon etmişler, gelmiş, fakat hep karısının yanından ayrılmadığı için Rıfki ve Agâh, hizmetçilerin ifadesi alınırken orada bulunmuşlar.

Katil üstü başı perişan, yüzü yaralı gelmiş, ev halkı tarafından epeyce hırpalanmış, ifadesi, daha sonra hâkime söyleyeceklerinin kelimesi kelimesine aynı. Şoförü "Annemin emmi oğlu" olduğu için vurdum diyor. Bayan'ı kaza ile vurmuş. Tahkikatta¹⁹⁹ bunun yalan olduğu anlaşılıyor. Katilin komiserlikte hayli uzun bir dosyası var. Şoför İstanbullu bir miralayın oğlu. Ailesinden kimse sağ değil. Çoktan Beyoğlu'ndaki hayatıyla Komiserliğin nazarı dikkatini celbetmiş bir adam. Sefahati²⁰⁰ şoförlük aylığı ile izah edilir²⁰¹ gibi değil. Ekseri²⁰² sarhoş ve şüpheli kadınlarla münasebette. Şantaj yaparak bu kadınları haraca kestiği çoktan Komiserliğe haber verilmiş, fakat kadınlardan hiçbiri aleyhine ifade vermedikleri için Komiserlik şimdiye kadar bir şey yapamamış. Konakta katili tanıdığına dair veyahut karabeti²⁰³ olduğunu gösterir bir şey söylememiş. Komiserin tahmini, dadı Nadire'nin şoförü kıskançlık yüzünden öldürdüğü, Bayan'ı hakikat kaza ile yaraladığı tarzında. Çok kuvvetli ve kurnaz bir kız. "Anamın emmi oğlu" lâfi ile kendine bir deli süsü vermek istediği anlaşılıyor. Bayan'ın, o gece katili misafirler huzurunda azarladığı, hatta üstüne yürüdüğü, misafirlerin şoförleri tarafından kahvede söylenmiş. Fakat ev halkı

ifadelerinde buna dair bir şey söylememişler. Katil cürmünü²⁰⁴ itiraf ettiği için Yolpalas cinayetinin esrarlı bir tarafı olmaması lâzım geliyor. Fakat etrafında çok dikkate değer dedikodular var. Katil tevkifhaneye sevk edilmiş²⁰⁵.

* * *

Rıfki davayı ele aldığı ilk andan itibaren katilin müşahede²⁰⁶ altına alınması lâzım geldiğini, evhamlı²⁰⁷ ve bir tek fikre saplanmış bir deli olduğunu iddia etti. Muvaffak²⁰⁸ oluncaya kadar hayli eziyet çekti²⁰⁹. Çünkü katil, "Anamın emmi oğlu idi de vurdum," gibi esassız ve acayip ifadesinin haricinde çok muvazeneli²¹⁰ ve doğru sözlü görünüyordu. Genç avukat nihayet muvaffak oldu ve derin bir nefes aldı. Kendi hesabına tahkikat yapabilmek için bir ay zaman kazanmıştı.

Rıfki'nın bu ilk davası idi. Kendi akrabasından bir kadını vuran bir katili müdafaa etmesi efkâra²¹¹ biraz garip geldi. Bilhassa Sallabaş'la münasebetine hâlel gelmemesi²¹², bilâkis²¹³ daha dost ve hatta hâlâ Yolpalas'ta yatıp kalkması iki yüzlü bir faraziye²¹⁴ uyandırdı. Bir kısmı, Sallabaş'ın dadiya âşık olduğunu, yeğeni vasıtasıyla onu müdafaa ettirdiğini, bir kısmı da genç avukatın güzel dadiya kendisi âşık olduğunu iddia etti. Asıl saik²¹⁵ biraz daha karışıktı.

Sallabaş'ın kız kardeşi, Rıfki'yi doğururken ölmüştü. Babası büyük harpten dönmeyen bir zabitti²¹⁶. Gerçi dayısı onu refah²¹⁷ içinde büyütmüş, fakat kimse onu sevmemişti. Ve bu haşin²¹⁸ sevimsiz çocuk pekâlâ, para ile alınan takayyüt²¹⁹ veyahut acımak ile hakikî sevmenin farkını sezecek kadar hem zeki, hem de hassastı. Birisi kaza ile kendisini okşasa, derhal titizlenen ve hırçınlaşan bu kara kuru oğlanın içinde gizli bir sevmek ve sevilme arzusu olduğunu kimse sezmedi. Halbuki bu onda en derin bir ihtirastı. İşte bu sevmek kabiliyeti içinde boğulup kalınca başka bir macera aradı. Bu sevmek kabiliyeti insanlardan fakirlere doğru aktı.

En mücerret²²⁰ fikirlerin bile dolayısıyla insana temas etmesi hemen hemen umumîdir²²¹. Rıfki hayatta nasibi olmayanlara²²² saadet vaat eden fikirlere bağlandı. Ama bu nasipsizlik nereden gelirse gelsin, ister çirkinlik, ister fakirlik, ister talihsizlik olsun! Gayet tabîî olarak hayatta nasibi olanlara, yani zenginlere, mesutlara ve güzellere kendi de bilmeyerek düşman olmuştu. Bunun için birincilere, yani nasipsizlere yardım etmeyi vaat eden her fikir hareketinin gönüllü hizmetkârı oldu. Bununla beraber hiçbir teşekküle²²³ girmeyecek kadar ferdiyetçi²²⁴ idi.

Bütün bunlar onu, beraber yaşaması zor bir insan hâline soktu. Aynı zamanda kadınların onu en ziyade sevimsiz bulmaları, hiçbir kadının kendini sevmemiş olması bu

sevimsizliğe bilerek mübalâğa etmeye²²⁵ onu sevk etti²²⁶. Ve bütün kadınlar arasında en ziyade çekemediği belki yengesiydi. Bunun için onu vuran bir adamın –kadın veyahut erkek olsun– Rıfki’da bir alâka²²⁷ uyandırması tabî idi. Fazla olarak Nadire nasipsiz sınıftan, yengesi, ilânı harp ettiği²²⁸ nasipli sınıftan. Hele katil²²⁹ sabahı ev halkının Nadire’yi linç edercesine hırpalaması, kızın müdafaasını deruhte edecek kimse olmaması, onu derhal gönüllü bir müdafi²³⁰ hâline soktu.

İkinci bir âmil²³¹ de Rıfki’nin kızı evvelden tanınması idi. Onun biricik geçindiği insan, arkadaşı Nuri ve onun karısı Refika idi. Bir vakansını²³² Nuri’nin evinde, Bursa’da geçirirken Nadire’yi orada tanımıştı. Kız o zaman hâlâ kendi ismini, Akkız unvanını taşıyordu. Nuri de, karısı da pek başka insanlar ve bilhassa inandıkları nazariyeleri²³³ hayatlarına tatbik edebilecek²³⁴ kadar cesur insanlardı. Akkız onların yanında bir beslemeden²³⁵ ziyade bir küçük kardeş muamelesi görmüştü. Okutmuşlar, tahsile vermişler ve kızı yanlarından ayırmamışlardı. Ve bu vakans esnasında Rıfki kızı yakından tanımış ve ilk hoşlandığı, arkadaşlık ettiği kadın olmuştu. Onda olgun bir kadının sükûnu ile beraber, bir çocuğun basitliği vardı.

İyi hatırlıyordu. Bu, az konuşan, hemen hiç gülmeyen kız bazen, akşamları, birdenbire onlara köyünü canlandırarak anlatırdı. Garip olarak en çok bahsettiği kazları idi. Orada insanlardan çok kazlara bağlanmış olduğu görülüyordu. Kazların insanlardan daha akıllı, daha vefakâr²³⁶ olduğunu söylerdi. Vaktiyle güttüğü bu hayvanların hususiyetlerini²³⁷ birer insanmış gibi biliyordu. Refika ona iki kaz almış, kız bahçede kaz yetiştirirdi. Bazı sabahlar Rıfki bahçeye iner, Akkız’la palazların²³⁸ etrafında dolaşırdı. Ve bu esnada kız ona hayatının bir tek emelini söylemişti. Kâfi²³⁹ parası olunca köyüne dönecek, babadan kalma evinde yerleşecek, kaz sürüleri arasında yaşayacak. Bir kere de Rıfki’ya bir çift öküzün kaç paraya alındığını sormuştu.

Refika, Rıfki’ya bir gün demişti ki:

— Akkız, senin ruhunun eşi, sen zavallı insanlara ömrünü vakfetmek²⁴⁰ istiyorsun, o da kazlara. İkiniz de biraz deli.

Belki de doğru. Belki de insanlar birbirlerine kanla, sınıfla değil, inandıkları şeyde iştirakle²⁴¹ bağlanıyorlar. Nasıl o ziyafet akşamı Rıfki dayısının karısına ve misafirlerine kendini yabancı hissederken birdenbire, bu senelerce görmediği köylü kızı odaya girince yalnızlığını unutmuş, sevinmişti. Evet, bu kıza mutlak beraat²⁴² kazandıramazsa, hiç olmazsa idamdan kurtaracaktı.

- 190.** Bařkomiserin.
- 191.** Özeti.
- 192.** Öldürülen.
- 193.** Açıklaması.
- 194.** Karşıklığı dolayısı ile anlaşılması veya sonucu bağlanması güç.
- 195.** Savunmasını.
- 196.** Üstlenmiş.
- 197.** Cinayet.
- 198.** Sırasında.
- 199.** Soruşturmada.
- 200.** Zevk ve eğlenceye düşkünlüğü.
- 201.** Açıklanır.
- 202.** Çoğu kez.
- 203.** Yakınlığı.
- 204.** Suçunu.
- 205.** Tutukevine gönderilmiş.
- 206.** Gözlem.
- 207.** Kuruntulu, kuşkulu.
- 208.** Başarılı.
- 209.** Sıkıntıya uğradı, zorlandı.
- 210.** Dengeli.
- 211.** Kamuya.
- 212.** Zarar gelmemesi.
- 213.** Aksine.
- 214.** Varsayım.
- 215.** Sebep.
- 216.** Subaydı.
- 217.** Bolluk.
- 218.** Sert, kırıcı.
- 219.** Özen gösterme, üstüne düşme.
- 220.** Soyut.
- 221.** Geneldir.
- 222.** Kısmeti olmayanlara.
- 223.** Kuruluşu.
- 224.** Bireyciydi
- 225.** Abartmaya.
- 226.** İtti.
- 227.** İlgı.

228. Savaş açtığı.

229. Cinayet.

230. Savunucu.

231. Etken.

232. Tatilini.

233. Kuramları.

234. Uygulayabilecek.

235. Evlatlık olarak alınan, ev işlerinde çalıştırılan kız.

236. Hakikatli.

237. Özelliklerini.

238. Kaz, ördek, güvercin gibi bazı kuş yavrularının civcivlikten sonraki durumu.

239. Yeterli.

240. Adamak.

241. Katılmakla.

242. Aklanma.

Rıfki'nin bu bir ay, meslek hayatında sayılı bir devir oldu. Bir cinayet ki, canı²⁴³ itiraf ediyor, fakat saik²⁴⁴ yok. Yahut tahmin edilen saiklerin hiçbirini ispat edecek²⁴⁵ delil²⁴⁶ yok. Ya saiki bulunmalı yahut kızın deli olduğuna dair rapor verilmeli. Birinci ihtimal²⁴⁷ cezayı hafifletirebilir, ikincisi kızı kurtarabilir.

Bu bir ayı, Rıfki iki şeyin tahkikine²⁴⁸ hasretti²⁴⁹: Maktulün²⁵⁰ hayatını içinden tahkik etmek, katilin hayatını ta çocukluğundan başlayarak tespit etmek.

Birincisi için İstanbul'da başvurmadığı daire, görüşmediği adam kalmadı. İkincisi için Alacapınar'a gitti, iki hafta köylülerin arasında tahkikat yaptı, İstanbul'a kalın bir not defteri ince yazılarla dolu döndü. Son muhakemeye²⁵¹ bir hafta vardı. Kızın müşahede²⁵² altında olduğu kliniğe istediği zaman girmek ve müvekkili²⁵³ ile uzun uzun konuşmak için doktordan izin aldı.

Akıl hastalığı klinikleri, daha doğrusu tımarhaneler başka hastahanelerden pek farklı değildir. Delilerin, deli olmayanlara benzemesi çok korkunç bir şeydir. Delileri tetkik eden ister doktor, ister başka bir adam olsun, mutlak içinden âdeta kendi aklından şüphe etmeye başlar. O kadar deli ile ilk temas –şayet buhran²⁵⁴ içinde değilse– insana onun da herkese benzediğine, belki her adamın içinde saklı bir delilik olduğuna hükmettirir²⁵⁵.

Bir hastabakıcı onu loş koridorlardan geçirerek ve iki kat merdivenden çıkararak Nadire'nin olduğu üst kata götürdü. Arkalarında uzun robdöşambırları²⁵⁶, yerde dalgın birkaç adama tesadüf etti²⁵⁷. Sokakta görülebilecek herhangi biraz meyus²⁵⁸ tavırlı adamdan farklı değildiler. Hastabakıcı alçak sesle konuşuyordu:

— Son senelerde kadınlar arasında "Dedoublement"²⁵⁹ vak'aları en çok. Zeyrek'ten bir kız kendini "Greta Garbo"²⁶⁰ zannediyor. Yüksek aileden bir kadın "Kleopatra"dır²⁶¹. Cibalili bir küçük tütün amelesi "Brigitte Helm"dir²⁶².

— Ben bu salgının yalnız Şişli'de hüküm sürdüğünü zannediyordum.

— Ne münasebet! Vak'alarımızın ekserisi İstanbul'un, bilhassa Aksaray'ın öbür tarafından.

— Şişli'de o kadar umumî ki, artık tabîî görünüyor galiba. Fakat ne garip. Hepsi sinema, hepsi ecnebi meşâhîri²⁶³.

— Bir tane yerli var. Üsküdarlı bir ihtiyar kadın. O vaktiyle sultandır.

— Hangisi?

— O kadarını bilmiyor. Bu, bütün valide camilerini yaptıran Valide Sultan'dır²⁶⁴.

— Erkek hastalarınız kimlerdir? Vaktiyle tımarhanelerde en moda şahsiyet

Napolyon'du²⁶⁵.

— Erkekler en çok cinayet vak'aları. Görseniz hem ne uslu ve ne sakın adamlar. Meselâ şu kapının arkasındaki zavallı bir genç memur. Karısını öldürmüş. Saklamak için öldürdüm diyor. Sesini işitiyor musunuz? Karısıyla konuşuyor.

Hastabakıcı kapıyı açtı. Bir genç adam yatakta oturmuş, gözleri duvarda, muhayyel²⁶⁶ bir kadınla konuşuyordu:

— Semihacığım, ben seni öldürmedim... Sakladım, inanma, sana hiç kıyabilir miyim? Gel yatağımın üstüne otur, sana bir şey söyleyeceğim. Vallahi elimde bıçak yok...

Hastabakıcı kapıyı kapadı. Hasta onların varlığından bihaber²⁶⁷ hep kendi hulyasıyla²⁶⁸ konuşuyordu.

— Bizimki ne hâlde, hemşire?

— Ona deli demek biraz müşkül²⁶⁹. Çok sakın ve uslu bir kız. Gece gündüz çocuk fanilâsı²⁷⁰ örer.

Bahçe üstüne, havalı, açık bir oda. Beyaz örtülü bir yatağın üstünde, pembe, mavi küçük çocuk fanilaları dizili. Nadire yatağın yanında bir iskemlede oturmuş, örgü örüyor. Kapı açılınca başını kaldırıp bakmadı bile. Hastabakıcı kapıyı kapadı, çekildi.

— Ne örüyorsun, Akkız?

Hakikat Akkız adını hak edecek kadar yüzü bembeyaz. Başını kaldırdı. Elini uzattı. Çok zayıflamıştı. Bu beyaz yüzde mavi gözleri daha rengîn²⁷¹, daha sabit, saçları iki örgü, arkasında.

— Odan ferah (kızın dizinden işini aldı). Çocuk pantolonu, kimin için?

— Bülent için. (Dudakları hafifçe titredi.)

— Bu yatağın üstündekilerin hepsi Bülent için mi? (Bir tanesini Rıfki eline aldı, muayene etti.) Fakat bu ne tuhaf şey. Bu kimin için?

— Onu bırakın... O, Sırma için.

Rıfki'nın gözleri kızın yüzünü deler gibi tetkik etti.

— Sırma senin çocuğun mu?

— ...

— Bu ne biçim şey, buna sığın çocuk olur mu?

— Buradan bacakları, buradan başı girer.

— Kimin çocuğu olduğunu söylemedin.

— Bu bir kaz çocuğu...

— Yaaaa!...

Rıfki oturdu ve kızı karşısına oturttu.

— Ben, Alacapınar'dan geliyorum.

O, yine örgüsüne başlamıştı. Alacapınar onda hiçbir aksülâmel²⁷² yapmadı. Yüzünde: “Umurumda değil, ama hatırın için dinleyeyim” der gibi bir mana vardı.

— Aklını başına al, beni iyi dinle. Bir hafta sonra muhakeme var. Adam öldürmenin cezasını biliyorsun, değil mi?

Nadire başını salladı.

— Ben seni kurtarmak istiyorum, fakat bana niçin öldürdüğünü söylemelisin.

— ...

— Sen istediğin kadar sus, ben her şeyi köyde öğrendim.

— Ne öğrendin?

— Ümmühan'ın kızı, kaz çobanı Akkız'ın hayatını.

— Ümmühan'ın adını anma. O, çoktan öldü...

— Öldü ama Mükerrerem'i vuran onun eli. Kızarıyorsun. Hakkın var. Bu kadın genç iken dul kalmıştı. Evinin arkasında bir zerzevat²⁷³ bahçesi vardı. Orada yetiştirdiği zerzevatı ve kızının güttüğü kazları ve kümesindeki tavukları Sivrihisar pazarına çıkarır, satardı. Bu parayı biriktiriyor. Bir gün bir çift öküz almak istiyordu. Ve... Ve bunu Akkız'la her gece konuşuyordu.

— Pınar kenarındaki tarlamız kupkuruydu. Harpte buğday para ediyordu. Bizim paramız yoktu. Ben Abidingillerin kazlarını güderdim, onlar bize buğday verirdi.

Şimdi Rıfkı geçmiş bir manzarayı muhayyilesiyle²⁷⁴, Nadire hafızasıyla²⁷⁵ görüyorlar, yakalamak istiyorlardı. Rıfkı devam etti:

— Ümmühan Sivrihisar'da gördüğü bazı erkekleri, gençleri evine alıyordu.

— Hepsi emmi oğlu.

— Öyle ise niçin saklıyordu?

— Köylüler kötü dillidirler. Onun için.

— Peki ama yine köylüler ona kahpe diyorlardı.

— Dilleri tutulsun.

— Mükerrerem de emmi oğlu diye geldi. Civardaki bir karargâhta şofördü. Şimdi söyle, sana ne fenalık yaptı? Ananın öküz paralarını aldı değil mi?

— ...

— Fakat bu kadarı bana yeter ama hâkime yetmez. Söyle...

— Niçin yetmiyormuş. On yıl bir köylü karının on para on para biriktirdiği öküz parasını almak neden yetmiyormuş?

— Anneni çok sever miydin?

— Başka kimsem yoktu ki. Anam Rumeliliydi. Köylü ona yabancı gibi bakardı. Babam ölünce hep ona kahpe, bana da kahpe kızı derlerdi.

— Bir gün köylü evinizi taşlamış.

— Taşladı.

— Sonra Mükerrerem paraları almış kaçmış. Fakat sana ne yaptı?

— ...

— Geldiği akşam seni odadan kovarlar mıydı?

— Anam kahpe değildi.

— Peki, Mükerrerem seni döver miydi? Hiç sana sataştı mı?

— ...

— Demek sana bir şey yapmadı.

— Nasıl yapmadı. Sırma'yı çizmelerinin altında ezdi, bağırsaklarını dışarı uğrattı...

Şimdi Nadire, eli boğazında, fırlamak isteyen hıçkırıkları tutmak istiyor gibi, gözleri kapıda, hâlâ sırrını vermek istemiyor.

— Sırma bir kaz palazı değil mi? Çok sevdiğin bir yavru. Önlüğünün içine kor, kundaklarmışsın. Köy çocukları seninle eğlenirlermiş.

Mavi gözleri artık kapıda değil, yanaklarına damla damla yaşlar sızıyordu. Fakat o haberdar değil, uzak ve korkunç bir şeye bakıyor. Ve biraz sonra kesik kesik anlattı. Rıfkı'nın notlarında eksik kalan yerleri, onun muhayyilesinin sırf köylünün ifadesiyle resmedemediği manzaraları, bir kaz çobanı kızın kalp macerasını söyledi.

243. Cinayet işlemiş olan kimse, katil.

244. Sebep.

245. Kanıtlayacak.

246. Kant.

247. Olasılık.

248. Soruşturmasına.

249. Verdi.

250. Öldürülenin.

251. Yargılamaya.

252. Gözlem.

253. Birini kendine vekil olarak seçen kimse.

254. Bunalım, kriz.

255. Kanya vardır.

256. Ev içinde giyilen üstlük.

257. Rastladı.

258. Üzgün.

259. İkiye bölme. Bir şeyi iki bakımdan ele alma. Burada: Çift kişilik.

- 260.** GARBO (Greta Gustafsson), Greta denir. İsveç asıllı Amerikalı kadın sinema oyuncusu [Stockholm 1905 - New York 1990]. Yüzünün güzelliği, yadırgatıcı kişiliğinden dolayı kendisine "İlahi Kadın" dendi ve dünyanın sayılı sinema yıldızlarından biri oldu.
- 261.** Tarihte birçok Mısır ve Selekiler kraliçelerinin ortak adı.
- 262.** HELM (Brigitte), Alman kadın sinema oyuncusu [Berlin 1906]. Sessizden sesli sinemaya geçiş yıllarında esrarlı güzelliğiyle en çok ilgi çeken oyuncularından biri oldu.
- 263.** Yabancı ünlü kişileri.
- 264.** Padişah annesine verilen unvan.
- 265.** NAPOLÉON (Charles Bonaparte), Fransız İmparatoru [Ajaccio, 15 Ağustos 1769 - St. Helena, 5 Mayıs 1821].
- 266.** Düşsel.
- 267.** Habersiz.
- 268.** Düşüyle.
- 269.** Güç.
- 270.** Genellikle ince pamuk ipliğinden dokunmuş, ten üzerine giyilen iç çamaşırı.
- 271.** Renkli.
- 272.** Tepki.
- 273.** Sebze.
- 274.** Hayal gücüyle.
- 275.** Belleđiyle.

— Bir ayağı topaldı. Öteki palazlar gibi suya bile giremezdi. Hep koynumda büyüttüm. Don olunca sakat bacağı iki kere dondu. (Gözlerinden damlayan yaşlar çoğaldı, iki ince yol bulmuş, yanaklarından aşağı akıyorlardı.) Böyle şeyler örmesini bilsem örerdim, fakat anamın eski şalvarına sarardım, içinden sarı başını çıkarır çocuk gibi bana bakardı. Bir Sırma, bir anam, bir de ben akşamları ateş başında otururduk. O, hep pekmez küpüne sakladığı paraları çıkarır, sayar, Sivrihisar'da gördüğü öküzleri almak için daha ne kadar para lâzım olduğunu hesap ederdi. "Söyle ana," derdim, "öküzlerimiz olursa artık kazları pazara götürmezsin." "Götürmem." Her akşam hemen bir kere Sırma'yı kesmeyeceğine yemin ettirirdim, çünkü o, sakat olursa tavukları keserdi. Bazen, akşamları kapıyı vururlardı. Anam açmazdı. "Kimdir?" derdim. "Sivrihisar'da emmim oğlu Sarı Ali'yi gördüm, o olacak." "Niçin kapıyı açmıyorsun?" derdim. "İçeri erkek gelirse köylüler bana kahpe der!" derdi. Anam kahpe değildi. Vallahi billahi! Bayan Refika bana, "Kendini satan kadınlara kahpe derler," demişti. Anam hiç kendini satmadı. Abidin onun peşinde dolaşır, para teklif ederdi. Anam yerden taş alır, onu kovalardı...

Kız sustu, Rifkî'nin elleri defterine bir şeyler yazıyor, gözleri Nadire'de, fakat nefes almaya bile cesaret edemiyordu. Biraz sonra kız yine söylemeye başladı:

— Sivrihisar'ı Yunan bastıktan epeyce sonra etrafta harp oldu. Fakat bizim köy sapa olduğu için Yunan bize gelmedi. Yunan'ı kovduktan sonra Seyitler Köyü bizim ordunun karargâhı oldu. Arada askerler gelir giderlerdi. Pınar başında rastladığım bir iki zabıt²⁷⁶ bana bir gün: "Sizin köyde hizmetçi kadın var mı?" diye sordular. Anama söyledim. Ondan sonra anam Seyitler'e hizmete gidiyor, gündelik alıyor, epey para kazanıyordu... Bir akşam... bir akşam yine kapı vuruldu. Anam açtı. Mükerrerrem geldi. Anam bana yine "Emmim oğlu," dedi. "Niçin içeri aldın, köylüler sana kahpe derler!" dedim. Mükerrerrem: "Bu kız çok bilmiş, bunu odada istemem" dedi. "Senin odan mı, ne karışıyorsun?" dedim. Beni elimden tuttu, odanın dışına attı... Ondan sonra hep o geceleri geldikçe odadan çıkıyordum.

— Altı çimento döşeli, kapıdan girince ilk odaya giderdin değil mi?

— Sen ne biliyorsun?

— Evini gezdim.

— Evet, orada yatardım. Anam altıma bir şilte atardı. Mükerrerrem ne dese yapıyordu.

Ben artık anamla konuşmaz oldum; çünkü bayırda bile çocuklar arkamdan koşuyor, "Kahpenin kızı," diyorlardı. Bir akşam anamın Mükerrerrem'le hızlı konuştuğunu duydum: "Bu parayı zor topladım, öküz alacağım, veremem," diyordu. Çömleği Mükerrerrem'e gösterdiğini

anladım. O: "Ben sana faizle öderim," diyordu. Epeyce çekiştiler. Mükerrerem birkaç akşam gelmedi. Sonra yine gelmeye başladı. Bir akşam dedi ki: "Taburun öküzleri satılıyor, ucuz gidecek, sana alıvereyim." Anamla bir hayli konuştular. Parayı saydığını duydum. İki de bir de anam ağlar gibi: "Sakın alıp kaçma, helak olurum²⁷⁷," diyordu. O da, öküzleri aldıktan sonra, terhis olur olmaz, gelip anamı alacağını, köyde yerleşeceğini söylüyor, yemin ediyordu. Aklım başımdan gitti. Çünkü, o hain²⁷⁸ bir herifti. Gündüz birkaç kere pınar başında görmüştüm. Kazları taşlar, bana söverdi. Odadan çıkarken üstüne atıldım, parayı elinden almak istedim. "Bu piçe de ne oluyor?" diye, tekme atmak istedi. Sırma, köşeden üstüne saldırdı, Ayağını kaldırdı Sırma'ya bastı. Sırma'nın bağırsakları fırladı... Ooooooh... Ooooooh...

Şimdi, açıktan açığa kalbi kırılmış bir çocuk gibi hıçkırıyordu. Başını kaldırdı, gözleri ateş içinde, yine söylemeye başladı:

— Yemin ettim. Bir gün ben de senin bağırsaklarını deşerim, dedim. Sabaha kadar Sırma'nın başında uludum. Bereket versin evimiz öteki evlere uzak. Köylüler bir şey işitmedi. Ertesi gün Mükerrerem gelmedi. Ben eğer gelirse köylülere söyleyeceğime yemin ediyordum. Anam beni teskin etmeye²⁷⁹ çalıştı. Daha ertesi gün Mükerrerem yine gelmedi. Anam Seyitler'e gitti...

Gözleri bir daha uzak ve feci bir şeye bakıyordu.

— Geldiği zaman, deli gibiydi. Saçını, başını yoluyor, bağırıyordu. Karargâh bir gün evvel oradan gitmiş. Köylüler nereye gittiğini bilmiyorlardı. Anam ondan sonra iflah olmadı²⁸⁰. Artık iş falan görmüyordu. Gündüzleri avare avare dolaşiyor, akşamları bangır bangır ağlardı. Bir gece ağlarken birdenbire gözlerini tavana dikti. "Ana ne oluyorsun?" dedim. "Ses etme, dışarıda ayak sesi var, paraları getiriyor," dedi ve biraz sonra dondu kaldı. "Ana," dedim, "o cehenneme kaçsa ben yine onu bulur paraları alırım." Fakat gözleri tavanda hiç kıpırdamıyordu. Boynuna sarıldım. Buz gibiydi.

Rıfkı, yerinden kalktı. Gözleri yere dikilmiş, yüzünden hayat çekilmiş, kendinden geçmiş, gibi duran bu kıza bir şey yapmak, teselli vermek istiyor, fakat ne yapacağını bilmiyordu. Onun gözleri hâlâ mazide²⁸¹ fakat biraz sonra hikâyesine devam etti:

— Anam ölünce Abidinler beni yanlarına aldılar. Gece gündüz çalıştırdılar. Verdikleri bir lokma ekmeği başıma kakarlardı. Bir gün Sivrihisar'dan bir alay şehirli oralarda atla dolaşırken bizim köyü de gezdiler. Aralarında Nuri ile karısı vardı. Refika beni gördü, Abidin'in karısıyla biraz konuştu. Bir besleme istiyormuş. Beni yanına aldı. Biraz sonra da Sivrihisar'dan Bursa'ya gittiler, beni de götürdüler. Yanlarında çok rahat ettim.

— Niçin onların evini terk ettin?

— Sallabaşlar, bir yaz Bursa'ya banyolara²⁸² geldiler. Refika da romatizması için her gün banyoya gidiyor, beni de götürüyordu. Bülent iki yaşında idi. Bir Alman dadısı vardı,

fakat çocuk cılız, hasta ve bidüziye ağılıyordu. Bana ısındı. Ben de çok sevdim. Çünkü Sırma'nın tüyleri gibi sarı, ince saçları vardı. Hem de bir ayağı aksıyordu. Bidüziye güneşte bile üşürdü. Tıpkı Sırma gibi omuzlarını kaldırır, kafasını sokacak yer arardı. Bayan Sallabaş, bizim Bayan Refika ile ahbap olmuştu. Beni dadı almak istedi. Ben de gittim. Sırma'ya baktığım gibi Bülent'e baktım. Çocuk bakımı için okumadığım kitap kalmadı. O kadar içim çocuğa ısınmıştı ki, anası ne yapsa çekiyordum. Zaten çocuğunu pek de sevmezdi. Yalnız süsleyip püsleyip misafirlere göstermesini bilirdi. Beni çocuktan ayırmaları diye, ne dese eyvallah diyecektim. Her şeyi unutmuştum. Mükerrerem'i görsem bağırsaklarını bile deşmek istemeyecektim. Yeminim çarptı.

Altı ay evvel Mükerrerem, şoför diye geldi. Hemen tanıdım. Ellerim buz gibi oldu. Fakat belli etmedim. O, beni tanımadı. Gözüm görmesin diye nerede görsem kaçıyordum. Fakat o hınzır beni hain hain süzerdi. Son günlerde çok peşimde dolaşıyordu. Kimse farkında olmadı, çünkü sinsi bir herifti. Güya çocuğu sevmek istiyordu.

Ziyafet akşamı odama geldi. Çocuğu yeni yatırmıştım. Sarhoştı. Çirkin çirkin tekliflerde bulundu. Çocuk olmasa mutlak o gece gebertirdim. Cebinden birçok para çıkardı: "Bak, zengin kadınlar bana bayılıyor, para veriyor, benim gözümde değil, benim bilmem nem olursan bu paraların hepsi senin," dedi. "Paran başında parçalansın, defol, çocuğu uyandıracaksın," dedim. "Beni bu topal piç için mi odandan kovuyorsun. Şimdi tutar bacaklarından ikiye ayırırım," dedi. Gözüm döndü. Elimde bir silâh olaydı o gece sahiden bağırsaklarını akıtacaktım. "Anamın öküz parasını aldın yüreğine indirdin, öldürdün, Sırma'nın canına kıydın. Ben şimdi gidip Bay'a seni haber vereceğim," diye kapıya yürüdüm. Zannederim hemen o dakika tanıdı. "Aşağıda misafir var, Bay'ı göremezsin. Fakat ben seni Bayan'a yarın erkenden kovduracağım. Kadınlar elimde balmumu gibi. Sen bir defa git, gelen dadı derhal emrime gider, o vakit ben senin bu topal piçe, kaz palazına yaptığımı yaparım," dedi ve kapıyı kapadı, çıktı. Sofada Etienette ile konuştuğunu duydum. Fakat fena halde korkmuştum. Bana, eğer ben konaktan gidersem, Bülent'in sahiden canına kıyacağına kanaat geldi²⁸³. O gece hiç uyumadım. Çocuğun başını bekledim. Sabah erkenden Etienette odama geldi: "Bohçanı al, şimdi git. Bayan seni kovuyor, çocuğa ben bakacağım," dedi. Aklım başımdan gitti. Bayan'a gidip ayağına kapanacak, yalvaracaktım. Ben gidersem mutlak çocuğa bir fenalık gelecek zannediyordum. Bayan'ın odasına girince...

— Sonra?

— Bayan tırnaklarını parlatıyor. Mükerrerem önünde diz çökmüş, Bayan'ın yüzüne bakıyordu. İki de dalgındı. Benim girdiğimi duymadılar... Ve masanın üstündeki bıçağı kaptım...

Sustu, çeneleri çarpıyor, elleri titriyordu. Fakat artık gözünde yaş yoktu. Rıfkı'nın yüzüne baktı. Tuhaf tuhaf güldü. Âdeta sükûnetle, sevinçle:

— Asla Bülent'e bir şey yapamaz, anamın da, Sırma'nın da hıncı çıktı, daha ne isterim, dedi.

— Sen bunları niçin müstantiğe²⁸⁴ söylemedin, yavrum?

Ayağa kalkmış, dağılan çocuk esvaplarını²⁸⁵ yatağın üstünde düzeltiyordu.

— Söylemek ne lâzım? Beni yolumdan alıkoyarlar.

— Hangi yolundan?

Mavi gözleri berrak, dudakları gülüyordu.

— Şimdi anamın öküzlerini alır götürür, Sırma'ya hırkasını giydiririm. Bir daha kışları üşümez.

— Onları nerede bulacaksın?

“Sen anlamazsın!” diyor gibi Rıfkı'ya baktı.

— Bunların hepsini hâkime söylemelisin.

— Sus, sakın ha duymasınlar, beni deli sanır, burada alıkoyarlar.

Demek Nadire sahiden deliydi. Fakat deliliğini saklayacak kadar akıllı. İnsanların elinden kurtulmak fırsatını kaçırmamayı bilecek kadar akıllı.

* * *

Avukatın müdafasından²⁸⁶:

— ... İşte görülüyor ki müvekkilim hakkında iki mütehassis²⁸⁷ raporu birbirini nakzediyor²⁸⁸. Birincisi deli olduğuna, gayri mesul²⁸⁹ olduğuna hükmediyor²⁹⁰, ikincisi onun adî bir katil olduğunu, fakat kurnazlıkla kendine evhamlı²⁹¹ süsü vermek istediğini söylüyor. Birinci raporu muhterem²⁹² heyetiniz kabul ettiği takdirde maznunun²⁹³ çok kuvvetli bir müdafaaya ihtiyacı vardır. Ve görüyorum ki, müddeiumumî²⁹⁴ bu ikinci rapor üzerine iddianamesini²⁹⁵ bina etmiştir²⁹⁶:

Ben, bu raporların hiçbirini nazarı itibara²⁹⁷ almıyorum. Ben, sadece müddeiumumînin iddialarının yanlış ve çürük olduğunu ispat edeceğim. Bu iddialar nedir?

1- Cinayet saiksizdir²⁹⁸.

2- Katil herhangi bir küçük sebeple kan dökebilecek hilkatte²⁹⁹ bir canavardır.

3- Hilekârdır³⁰⁰, kurnazdır. Bundan dolayı mevhum³⁰¹ bir saik olduğunu hissini veriyor ve bununla etrafa kendinin deli olduğu kanaatini yayıyor.

4- Cemiyet³⁰² ve cemaat³⁰³ için katil bir tehlikedir, en büyük ceza, yani idam hükmü verilmelidir.

Bunlara doğrudan doğruya cevap vermeden evvel vak'ayı³⁰⁴ nakledeceğim³⁰⁵, katilin ve maktulün hayat ve karakterlerini anlatacak ve şerhedeceğim³⁰⁶, söylediklerimin

doğruluğunu şahitle ve vak'a ile ispattan sonrasını da hâkimler heyetinin vicdanına³⁰⁷ ve Cumhuriyet adliyesinin adaletine terk edeceğim.

Vak'ayı müvekkilimin ağzından naklediyorum, kendisi bunu bana bir hafta evveline kadar söylemedi. Tevkifhanede³⁰⁸ uzun ısrarlarıma, hatta tehditlerime³⁰⁹ rağmen, yine söylemedi. Müşahede³¹⁰ altına alındıktan sonra, İstanbul'da, Bursa'da ve Alacapınar'da yaptığım derin tetkiklerle³¹¹ vak'ayı olduğu gibi sezmiştim. Gittim, kendisini klinikte gördüm.

Cinayetin saikiyle alâkadar³¹² olan eski hayatının en hassas olduğu anları canlandırdım. Kendinden geçti, bana her şeyi anlattı. Gerçi pişman oldu ve heyeti hâkimeye³¹³ bunları söylemeyeceğini de ima etti. Fakat ben kelime kelime zaptettim.³¹⁴ Size okuyorum. Bittikten sonra kendi ifadesi olup olmadığını yine kendisinden sorarsınız.

Rıfkı, önünde hazırladığı notlardan, hakikaten kelime kaçırmadan katilin klinikteki uzun ifadesini okudu. Yalnız yengesiyle şoför arasında şüpheli bir vaziyet olduğu hissini veren son parçayı biraz tadil etti³¹⁵. Mahkemede yere iğne atılsa duyulacak kadar sükût³¹⁶ ve derin bir alâka vardı. Bitince Hâkim katile dedi ki:

— Akkız, avukatının okuduğu ifadenin senin olduğunu kabul ediyor musun?

— Evet.

Rıfkı:

— Şimdi şahitleri dinleyeceğiz. Bunlara müdafaa şahidi³¹⁷ demiyorum. Bunların bir kısmı müvekkilimi tanımaz, bir kısmı da ne lehine ne de aleyhinedir, yalnız hakikati söylemek için gelmişlerdir.

Birinci şahit, Alacapınarlı Ayşe Nine. Muhtar Abidin'in anası. Yüzü buruşuk, ağzı dişsizdir. Arkasında siyah yeldirme³¹⁸, başında beyaz örtü vardır. Yaşı yetmiştir. İsticvabı³¹⁹ Rıfkı yaptı. Hakikati³²⁰, yalnız hakikati söyleyeceğine yemin ettirdikten sonra dedi ki:

— Akkız'ı tanıyor musun?

— Nasıl tanımam. Ebesiyim. Elime gelende şu kadanaydı.

— Anasını da tanıyorsun demek?

— Onu da tanırım.

— Nasıl tanırsın?

— Allah taksiratını³²¹ affetsin! Köylüler gahpe dirlerdi. Geceleri adam alırmış.

Ahali, katilin başını önüne eğdiğini, yüzünü eliyle kapadığını gördüler.

Rıfkı devamla:

— Gören var mı?

— Aah, amma bir danesinin evine gittiğini herkes bilir, emmim oğlu derdi.

— Kim, adı ne?

— Seyitler'deki gumandanın şeytan arabasını sürermiş. Ak gözlü, sipesivri bir uşah.

Adını sanını bilmiyorum.

— Ümmühan kaç sene dul kaldı?

— Sekiz yıl.

— Demek ilk sekiz yıl kimse bir fenalığını görmemiş, yalnız dedikodu.

— Çünkü taze garı ere varmassa öyle dirler. Benim oğlan Abidin, Allah'ın emriyle

istedi, garı varmadı.

— Ümmühan çalışır mıydı?.

— Garınca gibi... İki öküz almah için hem darlada çalışır, hem gündeliğe gider, hem de bahçesinin yemişini Sivrihisar'a pazara iletirdi. "Ere niçin varmırsın, Ümmühan?" dedim.

"Eri nidicim, Akkız'a hor bahar," dedi.

— Sonra öküz alabildi mi?

— Orasını ne sen sor, ne de ben diyim, oğul. Alamadı. Ak gözlü uşah paralarını uğurladı. Garının aklı çıktı; dağda, bayırda söylenir gezerdi. Bir ahşam ölüvermiş.

— Akkız'ı nasıl bilirsin?

— Gözel kızan. Kaz güder, anasına yardım ederdi. Öteki uşahlarla hiç oynamazdı. Köy ona zanuşağı dirdi. Çünküm davar, keçi, camuslar bilem ardından giderlerdi. Hele kazlar için ahlı giderdi. Birisi bir kaza laf etse taş atardı. Palazları goynunda gezdirir dururdu. Bir danesi topaldı, ona bir enteri giydirmişti. Adına Sırma dirdi, gizin arkasından kuzu gibi giderdi.

— Anasını sever miydi?

— Nasıl sevmez, oğul? Garı ölünce ahlı çıkıyazdı.

İkinci şahit, Bursa Lisesi felsefe hocası Bay Nuri Kabartay'ın karısı Refika. Otuz iki yaşında.

— Akkız'ı yanınıza ne zaman aldınız?

— 1924'te Nuri Sivrihisar'da hocalık ediyordu. Alacapınar Köyü yakındı, hayvanla gezmeye giderdik. Akkız'ı bir gün pınar kenarında çamaşır yıkarken gördüm. Köylü kadınlardan öksüz olduğunu öğrendim. Eli yüzü temiz, aklı başında bir çocuğa benziyordu. Benim de bir beslemeye ihtiyacım vardı. Aldım.

— Kaç yaşlarında vardı?

— On iki, on üç gösteriyordu. Yirmi yaşına kadar yanımızda kaldı. İyi ahlâklı ve akıllıydı. Nuri ile beraber okuttuk. Masal kitaplarını, bilhassa hayvana, çocuğa ait olanları pek severdi. Mahalledeki hayvanların hepsiyle meşguldü. Sokakta bir çocuk, bir kediye taş atsa kendinden geçerdi. İnsana pek sokulmaz, çok söylemezdi. Fakat kendine mahsus orijinal fikirleri vardı. Bizde tamamen kardeş muamelesi gördü.

— Yanınızdan niçin gitti?

— Bayan Sallabaş banyolara gelmişti. Çocuğuna pek ısındı. O zaman yavrucak sıhhsizdi. Zannederim en çok bu sebeple çocuğa muhabbet³²² gösterdi. Çocuk da ona alıştı. Bayan Sallabaş yanına almayı teklif edince³²³ benim müsaademle³²⁴ kabul etti.

— On iki sene yakından tetkik etmişsiniz. Yalan söyler mi? Evhamlı olduğunu sezdirir miydi?

— Bir defa yalan söylememiştir. Evhamlı değil, bilâkis³²⁵ sağlam ve serin kafalı görünürdü. Yalnız köyden bahsederken anasının lâfını hiç etmedi. Ben de bu meselede acı bir sır olduğunu sezdim, hiçbir şey söylemedim.

Üçüncü şahit, Bayan Sallabaş.

Lâzım gelen ilk suallerden sonra, Rıfkı isticvabda³²⁶ devam etti.

— Maznun³²⁷ hakkınızda fikriniz nedir?

— Çocuk dadısı olarak bundan iyisi olamaz. Yalnız biraz çocuğu herkesten, hatta benden bile kıskanır, kimseye göstermek istemezdi. Bunun haricinde hemen hiç lâkırdı etmez, içinden pazarlıklı bir kızdır.

— Cinayet sabahına kadar size hiç husumet³²⁸ gösterdi mi?

— Hayır.

— Hariçte³²⁹ kimse ile münasebeti³³⁰ var mıydı? İzinli çıkar mıydı?

— Hayır.

— Şoför Mükerrerem'le bir münasebetini sezdimiz mi?

— Hayır.

— Cinayet sabahı Nadire'yi, yani Akkız'ı Etienette vasıtasıyla kovmuşsunuz. Bunun sebebi nedir?

— Bir akşam evvel misafirlerin yanına çocuğu getirmek istemedi, kızdım, eğer Etienette'in sözünü dinleyip evvelden savaydım bu felâket olmayacaktı.

— Demek, Etienette Nadire'nin aleyhinde idi. Şoför Mükerrerem de size dadı aleyhinde bir şey söyledi mi?

— Hiç bahsetmedi.

— Cinayeti anlatınız.

— O sabah dadıyı kovduktan sonra şoförü de Etienette vasıtasıyla kovdum. Bunun için şoförün her sabahki gibi emir almaya odaya girdiğini görünce şaşırđım. Etienette odada yoktu, şoför yalvarmaya başladı.

— Neden şoförü de kovdunuz?

— Bir akşam evvel siz de hazırdınız. Herifin terbiyesizlik ettiğini görmediniz mi?

— Şoför geldiği zaman Etienette odada imiş, siz mendil getirmeye yollamışsınız.

— Hayır, Etienette odada yoktu.

— Etienette ilk ifadesinde neden yalan söyledi?

— Kendine sorun.

— Peki, devam edin.

— Şoför kendisini kovarsam intihar edeceğini söyledi. Ben de bir defaya mahsus olmak üzere affettim. Birdenbire ayağıma kapandı. Bu aralık Nadire odaya girmiş, görmedim. Yıldırım gibi bir bıçağın şoförün arkasına saplandığını ve aynı yıldırım süratiyle çekilip çıkarıldığını gördüm. Nadire'nin gözleri dönmüş karşımda duruyordu. Yerimden fırladım. Üstüme atıldı. Sonra karnıma bıçağı sapladı.

— O mu evvelâ sizin üstünüze atıldı, yoksa siz mi onun üstüne atıldınız?

— Bilemem, çok korkmuştum.

Dördüncü şahit Etienne.

— İlk ifadende şoför odaya girdiği zaman orada olduğunu, fakat Madam'ın seni mendil getirmeye yolladığını söylüyorsun, niçin?

— Şoför, Madam'ın kendini kovduğunu söyleyince çok müteessir³³¹ oldu. Ben kendimi affettiririm, sen odada bulunma, diye yalvardı. Çok nazik bir delikanlıydı. Acıdım.

— Yine ilk ifadende, o sabah Madam'ın dadıyı senin vasıtanla kovduğunu söylemiyorsun.

— Unuttum. Bana kalsa o kızı çoktan kovdururdum.

— Cinayet akşamı şoförün dadının odasına girdiğini gördün mü?

— Girdiğini değil, çıktığını gördüm.

— Seninle sofada konuşmuş, ne söyledi?

— Çocuğu sevmeye gittiğini, fakat dadının bırakmadığını söyledi.

— Çocuğu sevmek için dadının odasına başka zaman girdiğini gördün mü?

— Hayır.

Etienne'den sonra evin hizmetçileri birer birer isticvap edildi³³². Hiçbiri katilin aleyhinde bulunmadı. Fakat hepsi Sacide'nin ifadesindeki "içinden pazarlıklı" cümlesini tekrar ettiler. O kadar ki, bir hizmetçi lâfa başlar başlamaz halk, "içinden pazarlıklı" diye bir ağızdan fısıldıyordu. Hazır bulunanlara, hizmetçilerin hepsi Sacide tarafından emir aldıkları hissini verdi. Yalnız şoför Sadık ifadesinde bunlardan ayrıdır.

Kırk beş yaşında, açık yüzlü, doğru sözlü bir adamdı. Katil için dedi ki:

— Her zaman ben çocukla onu gezmeye götürürdüm. Çok terbiyeli ve namuslu bir kızdı. Bir gün aşağıda hizmetçiler dedikodusuna karıştığını görmedim. Çocuğun odasından çıkmaz, yalnız kendi vazifesini bilirdi. Hem çocuğa karşı muamelesinden³³³ merhametli ve yürek sahibi bir kadın olduğunu anladım. Bir türlü onun cana kıyacağına inanamıyorum.

— Maktulü Yolpalas'a gelmeden evvel tanır mıydın?

— Her şoför onun şöhretini³³⁴ bilir. Yüzünün karası. Bu kadar pis herifi niçin konağa aldıklarına aklım ermedi. Birkaç defa bizim Bay'a söylemek istedim, yine vazgeçtim.

Çünkü gelir gelmez Bayan'ın Fransız hizmetçisi ile ahbap oldu, kadının evde çok nüfuzu vardı.

— Şöhreti neden fenaydı?

— Çapkın, sarhoş, kumarıcı ve daha mundar âdetleri³³⁵ de vardı.

— Dadı ile bir münasebetini gördünüz mü?

— Kız ona hiç yüz vermedi. Mükerrerem bana kaç defa, "Bana kafa tutan ilk kadın bu

oldu. Kibar kadınlar bana yanıp tutuşurken, bu hizmetçi makulesinin³³⁶ nazına şaşıyorum," dedi. Ve biraz içtikçe, "Ben ona gösteririm," der dururdu.

Şoför Sadık'tan sonra, Şişli Serkomiseri'nin ifadesi dinlendi. Upuzun, ince, yüzü gergin ve çizgi içinde, küçük gözleri iki burgu gibi baktığını delip geçen bir adamdı.

Şahadetinin³³⁷ cinayete ve katile taalluk eden³³⁸ yerleri ilk raporunun aynı idi. Fakat maktule³³⁹ ait dosyayı okurken halkın ve mahkeme heyetinin alâkaları elle tutulacak kadar havayı elektriklemişti. Her halde maktul ile cinayetten çok evvel meşgul olmaya başladığı görülüyordu. Çünkü Mükerrerem'in hayatını ta çocukluğundan beri dikkatle ve teferruatıyla³⁴⁰ tetkik ettiği³⁴¹ anlaşılıyordu.

Komiser, maktulü anormal ve çirkin temayülleri³⁴² olan bir adam diye tavsif ettikten³⁴³ sonra, Kuleli'den kovulmasının sebebini ve babası tarafından reddedildiğini söyledi. Fakat en çok, son üç sene zarfında Beyoğlu ve Şişli zabıtasının nazarı dikkatini celbetmişti³⁴⁴. Sefahat âlemlerinde³⁴⁵ sarf ettiği³⁴⁶ paraları şoförlüğü ile kazanamayacağı apâşikârdı³⁴⁷. Bundan başka iki cerh vak'asında³⁴⁸ ondan şüphe edilmiş, fakat tevkif edilebilmek³⁴⁹ için kâfi³⁵⁰ delil³⁵¹ bulunmamıştı. Bunların ikisi de vesikalı kadınlardı. Mükerrerem onları haraca kesmiş, işleterek paralarını alıp sefahate sarf etmişti. Yalnız, iki kadın da aleyhinde şahadet etmek değil, şikâyet etmeye bile cesaret etmemişlerdi.

— Bu adam, üç sınıf kadına musallattır³⁵². Birincisi yüksek aileden, yaşlı, fakat kafasız ve ahlâkı mazbut³⁵³ olmayan kadınlardır. Bunların yanında vazifesi "jigolo" luktur. İcap ederse şantaj da yapar. Bu sınıftan kimseyi mahkemeye sevk edebilecek vesaikim³⁵⁴ yok.

İkincisi, vesikalı kadınlardır. Bunları haraca keser. Bunlardan iki Rum kadın bu gün şahadet edecektir³⁵⁵.

Üçüncüsü, fakir yahut orta halli aile kızlarıdır. Bunları iğfal eder, alacağını vaat eder, o suretle eline geçirdikten sonra sefahate sevk eder. Bu sınıftan bir bîçare³⁵⁶ kız bu gün şahadet edecektir.

Komiserin ikinci sınıftan diye tavsif ettiği kadınlardan birincisi Despina denilen vesikalı bir mahlûktu. Hâkim bunun isticvabını kısa kesmeye mecbur oldu, o kadar müstehcen³⁵⁷ teferruat vermekte ısrar ediyordu. Kadının hâlâ Mükerrerem'e âşık olduğu anlaşılıyordu.

Sürmelerini tehlikeye koyarak ağladı. Sağ olsa hâlâ kendini satacak ve parasını Mükerrerem'e verecekti. Hatta maktulün onu vaktiyle göğsünden cerhini³⁵⁸ bile kıskançlığa atfetti³⁵⁹.

İrene, ikinci vesikalı kadın, bilâkis Mükerrerem'in ölümüyle büyük bir nefes almıştı. Her halde onun etinin bahasını³⁶⁰ elinden Mükerrerem tehditle alıyordu. Kadınların fulya³⁶¹ tarlası gibi çiçekli şapkalarından, yapma benlerinden ve acayip kıyafetlerinden ziyade³⁶² telâffuzları³⁶³ ahaliyi güldürdü. Hüseyin Rahmi'nin³⁶⁴ romanlarından kesilmiş iki sayfa kadar realist³⁶⁵ bir şekilde yerli fuhuş âlemini³⁶⁶ canlandırıyorlardı.

Despina ve İrene'nin muhakeme salonunda uyandırdıkları hafif gülüşler, fısıltılar, halkın birbirini dürtmesi birdenbire son şahidin gelişi ile dindi.

Hakikat, bîçare bir mahlûktu. Arkasında yetimhane üniformasına benzeyen beyaz yakalı, siyah astar bir entari vardı. Bu solmuş, yıpranmış, yeşil bir renk almış entarinin altından çamaşırları ve vücudunu müşkülâtle³⁶⁷ çeken, sürüklenir gibi yürüyen ince bacakları görünüyordu. Delik iskarpinlerinin³⁶⁸ ökçeleri çarpılmış, siyah çorapları her yerinden yamalı idi. Ve bu sefalet ve fukaralık kıyafetinin üstündeki baş, salonda herkesin dikkatini değil, rikkatini³⁶⁹ uyandırdı. Zayıf, esmer yüzü de entarisi gibi soluk, yıpranmış, yeşilimtırak bir renk almıştı. Saçları ortasından ayrılmış, arkasına toplanmıştı. İnce kaşlarının altındaki irice elâ gözlerinde nihayetsiz bir yorgunluk, bezginlik vardı. Başları açıktı.

Titreye titreye yürüdü. Kimsenin yüzüne bakmıyordu. Buna rağmen, Rıfkı da, halktan bazıları da tanıdılar. Bayır Bahçesi'nde, şarkı yıldızları çıkmadan ahaliyi işgal³⁷⁰ için şarkı söyleyen kızlardan biriydi. Onun hâli de, sesi de her zaman ahaliyi düşündürürdü. Bir türlü onun sahnede ne aradığını anlayamazlardı. Bilhassa öteki boyalı ve oldukça süslü kızların arasında bu sinmiş, korkmuş mektep çocuğu kıyafetli kızın mevcudiyetini izah etmek mümkün değildi. Öteki kızlar kolunu, bacağını sallayarak, halka manalı manalı bakarak, kısık sesleriyle aşk türküleri söylerken, bu bîçare önüne bakar, bir ölü kadar hareketsiz, küçük solgun dudakları bile az kımıldayarak şarkısını söylerdi. Pürüzsüz ve belki de güzel sesinde bile bu bîçarelik ve olmuş bir hal vardı.

— Adın ne?

— Şakire.

— Babanın adı?

— Şakir, sanatı kömürcü.

— Annenin adı?

— Merzuka.

— Kaç yaşındasın?

- Yirmi bir.
- Senin sanatın?
- Kabarelerde şarkı söylerim.
- Maktul Mükerrerem'i tanır mısınız?
- Evet.
- Nasıl tanırsın, anlat.

Kapana tutulmuş bir hayvan gözü ile kaçacak yer arar gibi etrafını süzdü. Sonra yine o bezgin sesiyle anlattı:

- Nişantaşı Lisesi'ne giderken bir gün beni arabasına aldı. Ahbap olduk. Sonra beni Beyoğlu'ndaki evine götürdü, bir daha oradan çıkmadım.
- Nikâhlı mısınız?
- Hayır.
- Annen, baban ne yaptı?
- Beni reddettiler.
- Kaç sene oluyor?
- Beş sene, Lise'nin son sınıfından kaçmıştım.

Bir ses:

- Mektep esvabını daha çıkarmamış.

Hâkim, çingırağı çaldı. Kız arkasındaki köhne³⁷¹ esvabı yeni görüyormuş gibi yorgun gözleriyle süzdü. Sonra devam etti:

- Başka esvabım yok ki giyeyim.
- Şarkı söylemekten para kazanmıyor musun?
- Hepsini Mükerrerem'e teslim ederdim. Başka gidecek yerim yok. O da, kazandığın para senin boğazına yetmiyor, diye esvap almadı.
- Şimdi ne yapıyorsun?
- Mükerrerem öldükten sonra gazinodan kovdular. Hizmetçi idarelerini dolaşıyorum.

Kimsenin istediği yok.

- Gidebilirsin.

Nereye gideyim, der gibi etrafına bakındı, yine ayaklarını sürüyerek çıktı, gitti.

* * *

Avukatın müdafaasının son parçası:

- Müdafaamın başlarında müddeiumumînin³⁷² iddialarına cevap olarak evvelâ vak'ayı nakledeceğimi söyledim. Bunu, muhterem heyetinize müvekkilimin ağzından anlattım. Saniyen³⁷³ katilin ve maktulün hayat ve karakterlerini tahlil edeceğimi taahhüt ettim³⁷⁴. İkisinin de hayatlarını, getirdiğim şahitler bir sinema perdesinde imiş gibi

gözünüzün önünde canlandırdılar. Karakterlerinin tahliline gelince –bu şahadetlerden sonra– pek lüzumu olmamakla beraber, yine kısaca bazı şeyler söylemeye kendimi mecbur addediyorum³⁷⁵.

Evvelâ maktulden başlayacağım. Şimdiye kadar, onun, içinde yaşadığı cemaatin³⁷⁶ temel direğini, için için kemiren ve bir gün birdenbire bütün cemaati çökerten bir kurt mahiyetinde³⁷⁷ olduğuna, muhterem heyetiniz kanaat getirmiş olacaktır.

Biraz evvel, Şişli Serkomiseri'nin dosyası ve tahlili bu kurdun cemiyetimizin her tabakasının köküne dış geçirdiğini en kibarından, en fakirine kadar hulul ettiğini³⁷⁸ bize gösterdi. Eğer sadetten³⁷⁹ biraz harice çıkmama müsaade ederseniz, Komiseri tebrik edeceğim. Katilin mahiyetini o dosya sayesinde anladık. Onu bir küçük köyden, Beyoğlu'nun gıllzet³⁸⁰ ve safahat âlemlerinden, fakir bir kömürçünün evine kadar takip ettik. Ve o dosya sayesinde ki, katilin bu kemirici hakikatini anlayabildik.

Böyle dışlı, azılı ve muzır³⁸¹ insanlardan halk çok korkar. Her yerde, bilhassa bizde kavinin³⁸² zayıfın sırtından geçindiğine dair umumî bir kanaat vardır. Bu kanaati sarsmak, kökünden koparmak lâzımdır. Çünkü doğru değildir, çünkü medeniyeti, içtimaî³⁸³ temellerin sağlamlığında, ve ahlâk kemiyetlerinde³⁸⁴ bulan her cemaat, –insanın halk edildiği³⁸⁵ günlerden beri– “Kavinin zayıfın sırtından geçinmesini” menedecek³⁸⁶ teşekküller³⁸⁷ yaratmakla meşguldür. Medenî insanların bu ideali ve hamlesinin vücut bulmuş bir şekilde muhterem heyetinizin temsil ettiği adliyedir. Eğer cemiyet vaktiyle maktulün faaliyetini menedebileydi³⁸⁸, bu cinayet olmazdı. Fakat, bana diyeceksiniz ki, kanunun yakalayamadığı muzır³⁸⁹ bir ferdi³⁹⁰ başka bir fert cezalandırabilir mi? Hayır, bilhassa öldürmek hakkı hiçbir ferde verilmemiştir. Çünkü, hayat yeryüzünde en mukaddes³⁹¹ bir şeydir. Hayat, Allah'ın en güzel eseridir. Onu bozmak hakkı ferdin değil, cemiyetin, ırz, mal ve can emniyetinin muhafızı³⁹² olan adliyenindir. Heyetinizi temin edebilirim ki, bu davanın ilk devam olmasına ve gençliğime, tecrübesizliğime rağmen, adalet mefhumuna³⁹³ mübalâğalı³⁹⁴, isterik nazariyeler³⁹⁵ karıştıran avukatlardan değilim. Müddeiumumî ile bir tek noktada aynı fikirdeyim: Katiller ceza görmeli ve cezayı yalnız ve yalnız adliye vermelidir.

Bu, böyle olunca saik³⁹⁶ denilen şeyin ehemmiyeti kalır mı? Kalır. Çünkü adliye, ne kadar, ceza hakkını ferdin eline aldığı vak'aların saiklerini tespit ve tetkik ederse, fiil ve fikir sahasında eskiliklerini anlayabilir. Ve işte bu saik meselesinde en çok müddeiumumîye muarızım³⁹⁷.

Müddeiumumî diyor ki, saik yoktur yahut ehemmiyetsizdir. Fakat katil en küçük bahane ile kanunu çiğneyen, kan döken, kanlı bir mahlûktur. Ben diyorum ki, bu iddiayı

şahitlerin ifadesi tamamen nakzetmiştir³⁹⁸. Buna rağmen ben yine bu davanın can noktası olan saik meselesini, müvekkilimin karakterini tahlil ederken dikkatle teşrih etmeye³⁹⁹ çalışacağım.

Biraz evvel adliyenin bir tek, mal, ırz ve can muhafızı olduğunu söyledim. Bu demektir ki, bu üç esas hakka el uzatanların şerrinden⁴⁰⁰ cemiyeti ancak adliye kurtarabilir. Ve bu demektir ki, her fert adalet müessesesinin⁴⁰¹ bilvasıta⁴⁰² veyahut bilavasıta⁴⁰³ bir parçasıdır. Eğer bir parçası değilse içtimaî⁴⁰⁴ adaletin düşmanıdır.

Müvekkilim, işte adalet teşekkülünün esas mefhumunu temsil eden fertlerden biridir. Niçin? Çünkü kavinin zayıfın sırtından geçinmesine isyan eden, zayıfı daima himayeye⁴⁰⁵ çalışan bir insandır.

Evvelâ onu ta çocukluğundan beri zayıfın muhafazasını üstüne almış görüyoruz. Topal bir kaz palazının öldürülmesi onda hiç unutmadığı bir intiba⁴⁰⁶ bırakıyor. Hasta ve topal bir çocuğa karşı hissettiği şefkat ve muhabbet onu kardeş gibi sevdiği bir hamiden⁴⁰⁷ ayırıyor; mizacına⁴⁰⁸ uymayan bir muhitte senelerce çalıştırıyor. Bana diyeceksiniz ki: "Topal ve hasta bir çocuk için bu muhabbet âlâ amma, bir kaz palazına karşı bu hassasiyet anormal bir zihniyet⁴⁰⁹ göstermez mi?" Ben de, hayır, diyeceğim. Muasır⁴¹⁰ memleketlerdeki bunca hayvan himayesi, teşekkürleri sağlam bir terbiye esasına, içtimaî bir lüzuma müstenittir⁴¹¹. Bu, fertlere zayıfı himaye vazifesini telkin⁴¹² için yapılmıştır. Şurasını da kaydetmek isterim ki, Garp'ta⁴¹³ hayvan himayesi mefhumu doğmadan evvel, bizim cemiyetimizde hayvan hastaneleri mevcut olduğunu, halkın tabiî olarak hayvanlara iyi baktığını ecnebi müşahitleri⁴¹⁴ muhtelif⁴¹⁵ kitaplarında yazmışlardır. Hatta bir tanesi, bir köyde bir kaza eziyet eden adamın ahali tarafından linç edildiğini gördüğünü yazıyor. Demek müvekkilimin bu hissi hiç de anormal değildir. Bilakis o, içtimaî sevkıtabiînin⁴¹⁶ en sağlam ve devamlı bir esasıyla doğmuştur. Demek, bu kız müddeiumumînin dediği gibi hiçbir zaman ihtiyarıyla⁴¹⁷, isteyerek cana kıyamaz.

Kendisine atfedilen kurnazlık ve hilekârlık da doğru değildir. Onu ta çocukluğundan beri tanıyanlar onda doğru söylemek âdetinin bir illet⁴¹⁸ hâlinde olduğuna şahadet ediyorlar.

Bu genç kıızı, içinde yaşadığı cemiyete hayırlı ve lüzumlu bir unsur⁴¹⁹ iken, birdenbire katil yapan saik nedir?

Birincisi, anasına muhabbetidir⁴²⁰. Öyle bir ana ki, sekiz sene dul kalmış, köy erkeklerinin bütün ısrarlarına rağmen kendi emeği ve alnının teriyle çocuğunu geçindirmiştir. Ve bu sekiz sene zarfında on para, on para biriktirerek bir çift öküz almayı emel edinmiş ve bu emelini her akşam kıızıyla konuşmuştur.

Muhterem heyetiniz bilir ki, bir çiftçi için bir çift öküz en yüksek refah ve emniyet idealidir. Belki biriken para yekûn⁴²¹ itibarıyla bir zengin ziyafetinin şampanya masrafı kadar bile değildir. Fakat toprakta çalışanlar için bütün bir hayattır. İşte maktul evvelâ kadının namusunu çalmış, sonra sekiz uzun sene süren meşakkat⁴²² kanlı terle kazanılmış bir istikbal emniyetini çalmıştır. Ve bunun tesiriyle kız anasının deli olduğunu, yeis⁴²³ içinde can verdiğini de görmüştür. Dünyada anasından başka kimsesi olmayan yumuşak kalpli bir çocuk için bundan daha elim⁴²⁴ ne olabilir? Ve bu hâdise⁴²⁵ müvekkilimin gönlüne ilk defa adam öldürmek hırsını koymuş, ilk saik bu eski bir facia ile kızın kafasına tohum atmıştır. Fakat, bu tohum nema⁴²⁶ bulmamış, olduğu yerde gömülü kalmıştır. Çünkü bunu takip eden yıllarda kız, iyi bir muhite düşmüş, geçmişi âdeta unutmuştur. O kadar ki, Yolpalas'taki kapısında, anasının katili ile karşı karşıya gelince, ona fenalık etmeyi düşünmüyor. Altı ay aynı dam altında oturdukları hâlde kız onu öldürmüyor. Hatta anasını mahveden bu adam, kıza da taarruza⁴²⁷ başlayınca bile, sadece ondan kaçmakla, yüz vermemekle iktifa ediyor⁴²⁸. Demek, kendini Yolpalas'ta maktulün şerrinden⁴²⁹ masun⁴³⁰ biliyor.

Fakat, bir gün, yani cinayet gününün gecesi, bu adam kızın odasına çıkıyor ve sadece kızın namusunu tehdit etmekle de kalmıyor; kızın en çok sevdiği şeyi, zayıf bir çocuğu tehdit ediyor. Vaktiyle total bir kaz yavrusunun bağırsaklarını deşecek kadar hain yürekli olan bu herifin, çocuğa da aynı fenalığı yapabileceğine kız inanıyor. Çünkü müvekkilimin basit kafasında, şefik⁴³¹ yüreğinde, sakat bir palazla sakat bir çocuğun hayatı aynı derecede mukaddestir. İkisi de aynı sevgiye, aynı derecede esirgenmeye muhtaçtırlar...

Boğuk bir kadın hıçkırığı, Avukat'ı bir an için susturdu. Ahali ayağa kalkmış, ses gelen yere bakıyorlardı. Akkız'ın yüzü ellerinin içinde sarsıla sarsıla ağlıyordu. Ve Avukat kızın tamamen susmasını beklemeden sözüne bıraktığı yerden devam etti:

— Ve o gece maktul, müvekkilimi kovduracağını, gelecek dadıyı elde edip çocuğu mahvedeceğini söylediği an, müvekkilimin yüreğine, onca yıl evvel atılıp kalan, "adam öldürmek" ihtirasının tohumu birdenbire bir çınar olmuş, köklerini kızın bütün varlığına daldırmıştır. Ve ertesi gün hakikat, kız bu mal ve ırz, belki de can hırsızını öldürmüştür.

Bu katilin saikleri⁴³² insanı deli edebilecek kadar kuvvetli yahut deli etmeden her şeyi göze aldırarak kadar kudretlidir. Bu kan, intikam için değil, nefis ve namus müdafaası için dökülmüştür. Hatta namustan da daha kuvvetli olan saik, bir sakat çocuğun müdafaasıdır.

Söyleyecek çok şeyim kalmadı. Sözlerime müdafaa ismi bile vermek istemem. Muhterem heyetiniz müvekkilime lâyük gördüğü cezayı verebilir. Yalnız şunu ilâve edeceğim: Adaleti ihsanla⁴³³ tadil etmek⁴³⁴ insanî ve lüzumlu bir harekettir. İnanıyorum ki, insanları sırf kuru bir adaletle muhakeme etsek hepimizi belki kapamak lâzım gelecek

kadar içimizde tehlikeli temayüller⁴³⁵ vardır. Adaleti ihsanla –yani anlayışla– tadil etmek her adalet teşekkülünün şiarıdır⁴³⁶. Büyük bir dünya şairi, ihsanın –bu manada– en namdar⁴³⁷ hükümdara, tacından ve tahtından çok yaraşacağını söylüyor. Ve diyor ki, yeryüzünde adalete lütuf ve anlayış karıştırdıkları zaman, insanlar en çok samedaniyetin⁴³⁸ birer mümessili⁴³⁹ oluyorlar. Büyük bir Fransız kadını, “Anlamak affetmektir,” demişti. Ben affediniz demiyorum. Yalnız şunu demek istiyorum ki, cemiyetimizin hayırlı ve lüzumlu bir ferdi, adalet mekanizmasının gözünden kaçan, elinden kurtulan bir hırsıza, bir katile cezasını vermiştir, cemiyetimizi insan şeklinde bir kurttan halâs etmiştir⁴⁴⁰. İsterseniz ceza verin, fakat anlayın. Ve cezası bittikten sonra bu genç hayata yaşamak fırsatını verin. Cemiyete borcunu ödesin, fakat canıyla değil, onu bir gün cemiyete iade edin. İnsanlar arasında o kadar sevdiği zayıf mahlûkata⁴⁴¹ bakmak, bir gün en hayırlı bir ana olmak ihtimalini elinden almayın.

Hüküm, iki saat sonra verildi. Hâkim dedi ki:

— Maznunun hayatını tetkik ettik. Onda, hatta en kuvvetli bir saikle bile kan dökmek kabiliyeti olmadığına kanaat getirdik. Bir daha kendisini müşahede⁴⁴² altında bulunduran doktorları da dinledikten sonra, katil fiilinin⁴⁴³ anî bir delilik esnasında ika edildiğine⁴⁴⁴ kani olduk⁴⁴⁵. Doktorların lüzum görecekleri müddet, tıbbî müşahede altında, yani bir tımarhanede kalmak şartıyla katilin ademi mesuliyetine⁴⁴⁶ karar verdik.

Mahkeme salonunu saran alkış arasında, yine eski boğuk hıçkırık yükseldi. Herkes susmuştu. Akkız ayakta, yanakları alev gibi, gözleri ateş içinde yanıyordu.

— Yanılıyorsunuz, diye bağıırıyordu. Ben deli değilim. Ben bilerek öldürdüm. Can alan canını vermeli, beni öldürün. Ben anama, ben Sırma’ya gitmek istiyorum. Burada kalırsam yemin ediyorum, Sırma’nın bağırsaklarını deşeni, topal Bülent’e el uzatanı, Şakire’yi ana kucağından kahpeliğe salanı yine öldürürüm. Va... val... lahi...

Gazete muharrirleri çık çık fotoğraf çektiler. İki hademe Akkız’ı kollarından yakalamış, sürükleyip götürüyorlardı. Deli olduğuna dair rapor veren ve o gün mahkemede büyük bir rol oynayan Doktor Salim Akgün, hademelerin kızı çıkardıkları kapıya doğru koştu, kayboldu.

HALİDE EDİB
(Paris, 19 Haziran 1936)

276. Subay.

277. Perişan olurum.

- 278.** Burada, acımasız.
- 279.** Yatırtmaya, sakinleştirmeye.
- 280.** Düzelmedi.
- 281.** Geçmişte.
- 282.** Kaplıcalara.
- 283.** İnanırım.
- 284.** Sorgu yargıcına.
- 285.** Giysilerini.
- 286.** Savunmasından.
- 287.** Uzman.
- 288.** Bozuyor.
- 289.** Sorumsuz.
- 290.** İnanıyor.
- 291.** Kuruntulu.
- 292.** Saygıdeğer.
- 293.** Sanğın.
- 294.** Savcı.
- 295.** Savcılığın soruşturma sonunda elde ettiği kanıtları ve iddialarını içinde topladığı, mahkemede okunan yazı.
- 296.** (Bir düşünce sistemine göre) kurmak, dayanmak; burada: hazırlamıştır.
- 297.** Dikkate.
- 298.** Sebepsizdir.
- 299.** Yaradılıştta.
- 300.** Hilecidir.
- 301.** Gerçekte olmayıp var sayılan, kuruntuya dayanan.
- 302.** Toplum.
- 303.** Kişiler.
- 304.** Olayı.
- 305.** Anlatacağım.
- 306.** Açıklayacağım.
- 307.** İnsafına (vicdan: kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç).
- 308.** Tutukevinde.
- 309.** Gözdağlarıma.
- 310.** Gözlem.
- 311.** İncelemelerle.
- 312.** İlgili.
- 313.** Yargıçlar kuruluna.
- 314.** Kaydettim.
- 315.** Değıştirdi.

- 316.** Sessizlik.
- 317.** Savunma tanığı.
- 318.** Kadınların çarşaf yerine kullandıkları, başörtüsü ile birlikte giyilen hafif üstlük.
- 319.** Sorgulamayı.
- 320.** Gerçeği.
- 321.** Kusurlarını.
- 322.** Sevgi.
- 323.** Önerince.
- 324.** İznimle.
- 325.** Aksine.
- 326.** Sorgulamada.
- 327.** Sanık.
- 328.** Düşmanlık.
- 329.** Dışarda.
- 330.** İlişkisi
- 331.** Üzüldü.
- 332.** Sorguya çekildi.
- 333.** Davranışından.
- 334.** Ününü.
- 335.** Pis alışkanlıkları.
- 336.** Hizmetçi takımının.
- 337.** Tanıklığının.
- 338.** İlgisi bulunan.
- 339.** Ödürülene.
- 340.** Ayrıntılarıyla.
- 341.** İncelediği.
- 342.** Eğilimleri.
- 343.** Nitelendirdikten.
- 344.** Dikkatini çekmişti.
- 345.** Uçarlık eğlencelerinde.
- 346.** Harcadığı.
- 347.** Besbellydi.
- 348.** Yaralama olayında.
- 349.** Tutuklanabilmesi.
- 350.** Yeterli.
- 351.** Kanıt.
- 352.** Düşkündür.
- 353.** Düzgün.

- 354.** Belgelerim.
- 355.** Tanıklık edecektir.
- 356.** Çaresiz, zavallı.
- 357.** Açık saçık.
- 358.** Yaralamasını.
- 359.** Yüklledi.
- 360.** Bedelini.
- 361.** Nergisgillerden, soğan köklü bir bitki ve bu bitkinin zerrin ve nergis adlarıyla da anılan güzel kokulu çiçekleri.
- 362.** Çok.
- 363.** Söyleyiş biçimleri.
- 364.** GÜRPINAR (Hüseyin Rahmi), romancı, hikâye ve oyun yazarı [İstanbul 17 Ağustos 1864 - 8 Mart 1944]. Romanlarında toplumun farklı kesimlerinden çeşitli tiplere ve toplumsal yaşayışta gözlemlediği değişme sorunlarına yer verdi. Gürpınar'ın romanları, dönemin İstanbul'unu toplum hayatı ve gelenekleriyle tanıtmaya bakımından ayrıca önem taşır.
- 365.** Gerçekçi.
- 366.** Dünyasını.
- 367.** Güçlülkle.
- 368.** (İt. scarpino) Ökçeli, konçsuz ayakkabı.
- 369.** Acımasını.
- 370.** Oyalamak.
- 371.** Eskimiş, yıpranmış, bakımsız kalmış.
- 372.** Savcının.
- 373.** İkinci olarak.
- 374.** Üstlendim.
- 375.** Sayıyorum.
- 376.** Toplumun.
- 377.** Niteliğinde.
- 378.** İçine sindiğini.
- 379.** Konunun maksadından.
- 380.** Kabalık.
- 381.** Zararlı.
- 382.** Güçlünün.
- 383.** Sosyal.
- 384.** Niceliklerinde.
- 385.** Yaratıldığı.
- 386.** Yasaklayacak.
- 387.** Kuruluşlar.
- 388.** Engelleyebileydi.
- 389.** Zararlı.
- 390.** Bireyi.

- 391.** Kutsal.
- 392.** Koruyucusu.
- 393.** Kavramına.
- 394.** Abartılı.
- 395.** Kuramlar.
- 396.** Neden.
- 397.** Karşıym.
- 398.** Bozmuştur.
- 399.** Açıklamaya.
- 400.** Kötülüklerinden.
- 401.** Kurumunun.
- 402.** Dolaylı.
- 403.** Dolaysız, doğrudan doğruya.
- 404.** Sosyal.
- 405.** Korumaya.
- 406.** İzlenim.
- 407.** Kayırandan.
- 408.** Tabiatına.
- 409.** Düşünüş biçimi.
- 410.** Çağdaş.
- 411.** Dayanmaktadır.
- 412.** Aşlamak.
- 413.** Batıda
- 414.** Yabancı gözlemciler.
- 415.** Çeşitli.
- 416.** İçgüdüünün.
- 417.** Kendi seçimiyle.
- 418.** Hastalık.
- 419.** Eleman.
- 420.** Sevgisidir.
- 421.** Toplam.
- 422.** Güçlük.
- 423.** Karamsarlık.
- 424.** Acıklı.
- 425.** Olay.
- 426.** Gelişme.
- 427.** Saldırıya.
- 428.** Yetiniyor.

- 429.** Kötülüğünden.
- 430.** Korunmuş.
- 431.** Sevecen.
- 432.** Cinayetin sebepleri.
- 433.** Bağışlamayla.
- 434.** Doğrulamak, hak ve adalete uygun hale getirmek.
- 435.** Eğilimler.
- 436.** Belirtisidir.
- 437.** Ünlü.
- 438.** Tanrısalığın.
- 439.** Temsilcisi.
- 440.** Kurtarmıştır.
- 441.** Yaratıklara, canlılara.
- 442.** Gözlem.
- 443.** Öldürme olayının.
- 444.** Yapıldığına.
- 445.** İnandık.
- 446.** Suçsuz olduğuna.

KİTABI YAYINA HAZIRLAYANLARIN YARARLANDIĐI KAYNAKLAR

Adıvar, Halide Edib; Yolpalas Cinayeti; İstanbul, Muallim Ahmet Halit Kitap Evi, 1937.

Adıvar, Halide Edib; Yolpalas Cinayeti; Yedigün, nr. 178-189, 5 Ağustos - 21 Birinci Teşrin 1936.

Çeri, Bahriye; Türk Romanında Kadın; 1923-1938 Dönemi; İstanbul, Simurg, 1966.

Devellođlu, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat; İstanbul, 1970.

Enginün, İnci; Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi; İstanbul, 1978.

Gövsa, İbrahim Alaettin; Türk Meşhurları; İstanbul, tarihsiz.

Meydan Larousse; İstanbul, Meydan Gazetecilik, 1969-1973

Okday, Şefik; Büyükbabam, Son Sadrazam Ahmet Tefvik Paşa; İstanbul, tarihsiz.

Türk Dil Kurumu; Türkçe Sözlük; Ankara, 1988.

Bir Cınai Roman Rüyası

Yolpalas Cınayeti romanıyla ilk karşılaşmamız, Yedigün dergisi ciltlerinde. Zaman epey eski, gitgide puslara karşıyor.

Yalnız Münif Fehim Bey'in eşsiz illüstrasyonlarını açık seçik gözümün önüne getirebiliyorum. Derginin sayfalarını

karşırdıkça, her yeni hafta, tefrika sürdüğünce bu illüstrasyonlara bakakalmışım.

Yedigün ciltleri, Bedia Yenge'yle Ferit Amca'nın Arnavutköy'ndeki küçücük evlerinde durur. Yan yana dizilmiş kalın kaim ciltler. Cilt kapakları çok uçuk gece mavisidir. Derginin adıyla mora çalar koyu bir gece mavisini. Tam ortada 1930'ların bir kapak kıızı bize adeta Hollywood'dan gülümser.

Sevgili Bedia Yenge'miz daha geçenlerde öldü, yaz ortası; doksanını aşalı hani. Bilmem o unutulmaz Yedigün ciltleri ne oldu. Onları yıllar boyu aranıp durmuştum. Sonra bir gün, Kadıköy'nde bir sahafta buldum, yazık ki tümünü değil. Bulduklarım arasında, Yolpalas Cınayetinin tefrikası yerli yerindeydi. Münif Fehmi'lerime de kavuşmuştum...

Romanla ikinci karşılaşmamız ise, dedemin Altıyol'daki kitapçı dükkânında. Gri kapaklı, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitap Evi ürünü Yolpalas Cınayetiler art arda rafta duruyorlar. Ellilerin sonu. Eserin o basımının, o "ilk" basımının henüz tükenmemiş olması o zamanlar elbette yüreğimi burkmamıştır. Bugün düşündükçe yüreğim burkuluyor.

Duygusallıkla yaklaştığımız romanlar vardır; Yolpalas Cınayeti benim için onlardan biri. Halide Edib Adıvar'ın en güçlü eserlerinden mi? Sinekli Bakkal kadar ünlü, Kalp Ağrısı kadar ince ve duyarlı, Handan kadar çarpıcı mı? Bunları bilemem. Ama Yolpalas Cınayetinin derin etkisi altında kaldığımı, yıllar yılı ondan izdüşümlerle yaşadığımı mutlaka söylemeliyim.

Halide Edib sanki bir "cınai roman rüyası" görmüştür. Çocukluğunun, hemen hepsi tercüme cınai romanları, işte böyle, nice zamanlar sonra, olgunluk katındaki bir romancıya kendilerini hatırlatmış gibidirler. Romancı da yazı masasının başına geçmiş ve Yolpalas Cınayetini –belki de– soluk soluğa kaleme getirmiştir.

Burada kendisine yakın, yatkın temalar, sözgelimi Doğu-Batı sorunu, sözgelimi Şişli sosyetesini, sözgelimi kentli-köylü tezati yine karşımıza çıkar. Hatta, Şişli sosyetesini en belirgin çizgilerle ve en derli toplu biçimde çizilmiştir. Ne var ki, geri planda, cınai romanda "merhamet" aramak isteyen çok değişik, çok farklı bir Halide Edib'i yakalarız. Cınayetin arkasındaki "masumiyet" i anlatmaktadır romancı.

O masumiyet anlatımı bana şimdi her zamankinden keder verici geliyor. Romancının birkaç fırça darbesiyle geçiştirdiği bu roman, bir de bakıyorsunuz, edebiyatımızda, Türk romanında örneği pek görülmemiş bir "ruh çözümlemesi" romanına okurlarını şaşırtarak açılıyor.

Polisiye romanın tercihi olan "cınayeti açıklama, katili iyice sakladıktan sonra, gizli ipuçlarıyla gözler önüne seriverme" akışı, Yolpalas Cınayetinin benimsediği akış değil. Tam tersini ileri sürebiliriz: Romancı yalnızca masumiyeti anlatmak istemekte, dahası, katilin "mazlumiyet"ine bizi çekip götürmektedir.

Azımsanacak, görmezden gelinebilecek bir girişim değil bu. Kaleme getirildiği tarih hatırlanırsa, "yenilikçiliği" büsbütün hissölunacaktır...

SELİM İLERİ

İçindekiler

1. [Sunuş](#)
2. [1](#)
3. [2](#)
4. [3](#)
5. [4](#)
6. [5](#)
7. [6](#)
8. [7](#)
9. [Başvurulan Kaynaklar](#)
10. [Bir Cinai Roman Rüyası](#)